

Vlaanderen
is sterk in cijfers

RAPPORT STATISTIEK
VLAANDEREN, 2020/4

STATISTIEKONTWIKKELING

VERHUISTRAJECTEN VAN INTERNATIONALE IMMIGRANTEN NA AANKOMST IN BELGIE

INGRID SCHOCKAERT, ULRICH PÖTTER,
EDWIN PELFRENE & JAN PICKERY

STATISTIEK
VLAANDEREN

INHOUD

1	Gebruikte gegevens en constructie van verhuistrajecten	7
2	Kenmerken van de immigranten bij aankomst in België	11
3	Duur van verblijf in België	19
4	Duur van verblijf in de eerste woonplaats in België	25
5	Binnenlandse verhuisbewegingen	29
5.1	Verhuisbewegingen en spreiding volgens duur van verblijf	29
5.2	Verschillen in spreiding tussen migratiecohorten	33
6	Discussie	37
6.1	Voor naamste bevindingen	37
6.2	Pistes voor verdere statistiekontwikkeling	38
6.3	Methodologische beschouwingen over de koppeling van gegevens	40
6.4	Methodologische beschouwingen over de geografische aspecten van de operationalisering van binnenlandse migratie	43
	Besluit	44
	Literatuurlijst	45

VERHUISTRAJECTEN VAN INTERNATIONALE IMMIGRANTEN NA AANKOMST IN BELGIE

INGRID SCHOCKAERT, ULRICH PÖTTER,
EDWIN PELFRENE & JAN PICKERY*

**Ulrich Pötter is medewerker van het German Youth Institute in München (Duitsland). De andere auteurs zijn medewerkers van Statistiek Vlaanderen.*

SAMENVATTING

Dit rapport gaat de mogelijkheid na om nieuwe statistieken te ontwikkelen over de geografische mobiliteit van internationale immigranten na aankomst in België, meer bepaald met betrekking tot 1) duur van het verblijf in België, 2) duur van het verblijf op de plaats van aankomst en 3) verhuistrajecten in België en geografische spreiding. We gebruiken gekoppelde gegevens uit het Rijksregister om individuele verhuisbewegingen over verschillende jaren op te volgen en analyseren de verschillen naargelang eerste verblijfplaats - Antwerpen, Gent, Leuven en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest – en tussen immigratiecohorten uit het jaar 2000, 2005 en 2010.

Een belangrijk deel van de immigranten vertrekt terug naar het buitenland. Deze uitstroom is het meest uitgesproken in de eerste 5 jaren na aankomst, neemt af bij meer recente immigratiecohorten en verschilt van stad tot stad. Leuven kent de meeste emigratie naar het buitenland, Antwerpen de minste. Alleenwonenden evenals Noord-Europeanen en niet-Europeanen (behalve Turken en Marokkanen) emigreren sneller naar het buitenland, terwijl Turken en Marokkanen eerder geneigd zijn langer te blijven.

Immigranten die niet immigreren, blijven vaak langere tijd in de stad van aankomst wonen. Verschillen tussen de plaatsen van aankomst zijn klein. Samenwonenden en gezinnen met kinderen alsook personen uit Oost-Europese landen trekken het vaakst weg uit hun eerste woonplaats. Verhuisbewegingen concentreren zich voornamelijk binnen de Vlaamse Ruit of gaan naar het Waalse Gewest. Er zijn veel bewegingen naar het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, maar het is dikwijls slechts een tijdelijke verblijfplaats, waarna mensen terugkeren naar arrondissementen rond de stad van aankomst. De meest recente cohorte van 2010 blijft minder kortbij de eerste woonplaats en verspreidt zich over een groter aantal gemeenten.

De resultaten tonen aan dat de geografische opvolging van internationale immigranten statistische informatie kan verschaffen complementair aan de bestaande statistieken. Een uitbreiding van de geografische focus van de studie en een verbetering van de operationele definitie van migratietrajecten zijn echter noodzakelijk voor verdere statistiekontwikkeling.

INLEIDING

In dit rapport verkennen we de mogelijkheid om aspecten van migratie en migranten in kaart te brengen door te focussen op 2 dimensies van migratie die recent in de internationale literatuur meer en meer aandacht krijgen: het longitudinale aspect van migratie en de link tussen internationale en binnenlandse migratie.

Statistiek Vlaanderen publiceert op www.statistiekvlaanderen.be gegevens over het aantal immigraties en emigraties, naar leeftijd, geslacht, nationaliteit en herkomst, alsook de eerste woonplaats bij immigratie. Ook in andere publicaties van de Vlaamse overheid, zoals de Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor (2018), worden cijfers gepubliceerd over de binnenlandse verhuisbewegingen van personen met een niet-Belgische nationaliteit alsook hun spreiding over de Vlaamse steden en gemeenten. Hoewel er dus al heel wat informatie beschikbaar is, is de invalshoek altijd transversaal: we kijken wie en hoeveel personen er elk jaar een verhuisbeweging maken, maar volgen niet op wat deze personen in de daaropvolgende jaren doen. We weten dus niet welke migratiebewegingen internationale immigranten maken na hun aankomst in België. Vertrekken zij opnieuw naar het buitenland of blijven zij in België? En als ze in België blijven, blijven zij dan op hun eerste woonplaats of verhuizen zij naar een andere Belgische gemeente? Ook internationaal is het gebruik van longitudinale gegevens eerder de uitzondering dan de regel. Sommige studies gebruiken verschillende punten in de tijd (Xu, 2011; Rebhun, 2003). Slechts enkele recente studies volgen personen op in de tijd (South e.a., 2007; Zorlu & Mulder, 2008; Reher & Silvestre, 2011). In Vlaanderen publiceert het Agentschap Binnenlands Bestuur periodiek op basis van een extract uit het Rijksregister cijfers over de verhuisbewegingen van erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden (Agentschap Binnenlands Bestuur, 2019).

In hun werk "Mind the Gap! Integrating Approaches to Internal and International Migration" wijzen King & Skeldon (2010) erop dat het samen bestuderen van internationale en binnenlandse migratie een belangrijke bijdrage kan leveren tot de verdere kennis van migratieprocessen. Volgens hen zijn beide vormen van migratie met elkaar verweven, zeker in de huidige complexe migratiecontext waar mensen om verschillende redenen meerdere bewegingen maken binnen, via of tussen regio's en landen. Op die manier gaat soms de binnenlandse migratie aan de internationale migratie vooraf en soms omgekeerd. Wat betreft de eerste sequentie is het werk van Lozano-Ascencio en anderen (1999) een goed voorbeeld. Zij beschreven hoe personen uit kleinere dorpen uit Midden- en Zuid-Mexico eerst naar grote steden of naar de grensregio met de Verenigde Staten trekken, daar werkervaring en de nodige financiële middelen vergaren, om vervolgens naar de Verenigde Staten of Canada te emigreren. Studies die de binnenlandse migratie na de internationale migratie bestuderen stellen vast dat personen vaak eerst aankomen in grote steden met een concentratie van gelijkaardige etnische minderheden. Daarna verhuizen ze naar kleinere steden en dorpen en wonen ze meer in de nabijheid van de autochtone bevolking. Studies die deze tweede sequentie bestuderen, kijken vooral naar de karakteristieken van de verhuizende bevolking (Tammaru & Kontuly, 2010; Reher & Silvestre, 2011; Silvester & Reher, 2014) of onderzoeken de consequenties in termen van spreiding en integratie (South e.a., 2007) of in termen van impact op de regio (de Haas, 2008).

In dit rapport focussen we op de binnenlandse migratie volgend op een internationale migratie. Meer bepaald is het onze bedoeling om verhuistrajecten van personen te volgen na aankomst in België. We willen nagaan of het haalbaar is om vanuit dit perspectief een aantal statistieken te ontwikkelen met relevante informatie over migratie en migranten complementair aan de migratiestatistieken die reeds door Statistiek Vlaanderen worden aangeboden. In deze verkennende analyse kijken we welke beschikbare gegevens en welke methodologie we hiervoor kunnen aanwenden. We bestuderen 4 deelaspecten van verhuistrajecten van internationale immigranten na aankomst in België:

- duur van verblijf van internationale immigranten in België;

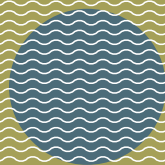
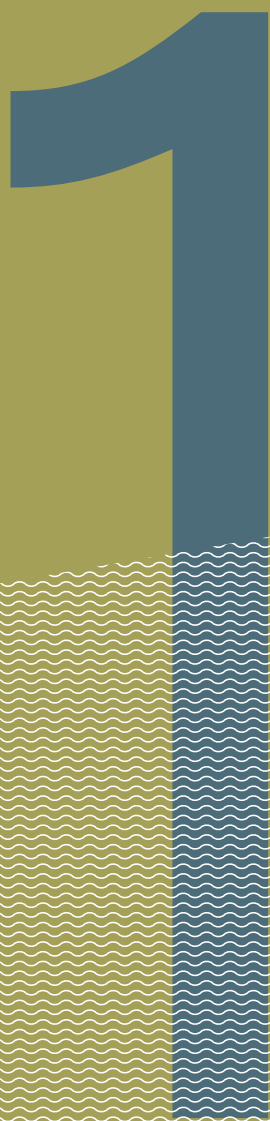
- duur van verblijf van internationale immigranten op de plaats van aankomst;
- verhuistrajecten van internationale immigranten na aankomst in België;
- geografische spreiding van internationale immigranten over Vlaanderen.

Om verschuivingen in de tijd te kunnen duiden, vergelijken we 3 cohorten immigranten, aangekomen in België in de loop van 2000, 2005 en 2010. We overzien zo een periode van 10 jaar, gekenmerkt door een sterke groei van de immigratie. De geografische dimensie nemen we mee door een onderscheid te maken tussen immigratie naar Antwerpen, Gent, Leuven en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (BHG). We limiteren ons tot deze grote steden om de complexiteit van deze verkennende analyse te beperken, maar toch eventuele geografische verschillen te kunnen onderkennen.

Daarnaast identificeren we een aantal belangrijke kenmerken van de immigranten, waaronder leeftijd, geslacht, nationaliteit en huishoudsamenstelling.

Het rapport is opgebouwd als volgt. Eerst geven we een overzicht van de beschikbare gegevens en beschrijven we hoe we deze gegevens gebruiken voor het construeren van verhuistrajecten. Daarna beschrijven we de 3 cohorten van immigranten bij hun aankomst in België. In de daarop volgende delen analyseren we de 4 hierboven vernoemde deelaspecten van verhuistrajecten: we beschrijven kort de aangewende methodologie en presenteren de resultaten. Vervolgens bespreken we de bevindingen. We vergelijken de resultaten met wat we weten uit de literatuur en identificeren aspecten van verhuistrajecten die niet opgenomen werden in deze verkennende analyse maar die eveneens mogelijk aanleiding kunnen geven tot nieuw te ontwikkelen statistieken. Tot slot evalueren we de gebruikte gegevens en de methodologie.

We willen benadrukken dat het hier gaat om een verkennende analyse met het oog op de ontwikkeling van nieuwe relevante statistieken rond migratie. We bekijken wat mogelijk is op basis van de beschikbare gegevens en gebruikte methode en bespreken hiervan de sterktes en zwaktes. De vertaling van deze analyse in concrete periodieke openbare statistieken maakt geen deel uit van dit rapport.

GEBRUIKTE GEGEVENS EN CONSTRUCTIE VAN VERHUISTRAJECTEN

De gegevens over internationale immigratie naar België zijn afkomstig van het Rijksregister. Deze worden jaarlijks aangeleverd door het Belgische statistiebureau Statbel. Deze gegevens hebben betrekking op personen die zich in de loop van een jaar vanuit het buitenland in België komen vestigen. Het gaat om zowel Belgen als niet-Belgen. In dit rapport houden we enkel rekening met de migraties van niet-Belgen, zijnde personen die niet de Belgische nationaliteit hebben. Personen met de Belgische nationaliteit worden niet meegenomen in de analyse. Personen met zowel een Belgische als een niet-Belgische nationaliteit (dubbele nationaliteit) worden beschouwd als Belgen en dus eveneens buiten beschouwing gelaten. Merken we nog op dat asielzoekers bij aankomst in België eerst worden ingeschreven in het wachtregister¹. Pas nadat asielzoekers worden overgeschreven van het wachtregister naar een regulier bevolkingsregister na erkenning als vluchteling, na toekenning van een statuut subsidiaire bescherming of na verwerving van een verblijfsvergunning om een andere reden, worden zij opgenomen in de bevolkingsstatistieken van Statbel. Bijgevolg worden asielzoekers ook pas in onze analyse meegenomen van zodra ze als vluchteling werden erkend of op een andere manier een verblijfsvergunning hebben gekregen, ook al verbleven ze de facto ervoor reeds in het land. We bestuderen 3 immigratiecohorten die naar België kwamen in het jaar 2000, 2005 en 2010. Naast de gegevens over de internationale immigratie, gebruiken we de bevolkingsgegevens op 1 januari van elk jaar tussen 2001 en 2015, eveneens afkomstig uit het Rijksregister en aangeleverd door Statbel. In deze gegevens vinden we de woonplaats, leeftijd, geslacht, huidige nationaliteit en huishoudpositie van elke persoon terug.

Aan de hand van het unieke (versluierde) Rijksregisternummer dat terugkomt in zowel deze bevolkingsgegevens als in de gegevens over internationale immigratie, koppelen we de 3 immigratiecohorten aan de gegevens voor 1 januari 2001, 2006 en 2011. We weerhouden van de immigranten die in 2000, 2005 en 2010 zijn ingestroomd enkel diegenen die op 1 januari 2001, 2006 en 2011 in Antwerpen, Gent, Leuven of het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (BHG) woonden. Antwerpen, Gent en Leuven zijn de belangrijkste bestemmingen voor internationale immigratie naar Vlaanderen; bijna 30% van de immigranten ging in 2000 naar één van deze steden, in 2005 ging het om 34% en in 2010 om meer dan 37%. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is de belangrijkste regio van België qua internationale immigratie.

¹ Recent wordt niet meer gesproken over "asielzoeker" maar over een persoon die een "verzoek om internationale bescherming" indient. Aangezien de gegevens in deze analyse betrekking hebben op de periode voor deze wijziging in terminologie, wordt in dit rapport toch nog gebruikt gemaakt van de term "asielzoeker".

met een niet te verwaarlozen doorstroom naar Vlaanderen. De immigratie uit het buitenland naar andere steden en gemeenten ligt veel lager; daarom beperken we ons in deze verkennende analyse tot deze 4 stedelijke gebieden.

Er wordt telkens gekeken naar de woonplaats op 1 januari na het jaar van aankomst. Het kan dus zijn dat een persoon tussen de exacte datum van aankomst en 1 januari nog ergens anders heeft gewoond, maar dit wordt in dit rapport niet in rekening gebracht. We zullen dan ook gemakshalve verwijzen naar de woonplaats op 1 januari na het jaar van aankomst als “plaats van aankomst” of als “eerste woonplaats” van de internationale immigranten. De datum 1 januari na aankomst wordt om dezelfde reden benoemd als “het moment van aankomst”. Tabel 1 toont per cohorte het aantal observaties in Antwerpen, Gent, BHG en Leuven. In BHG vinden we de meeste immigranten terug, gevolgd door Antwerpen. Het aantal is voor de 4 gebieden aanzienlijk hoger in de recentere cohorten: op 1 januari 2010 zijn er meer dan dubbel zoveel immigranten als op 1 januari 2001.

Tabel 1. Internationale immigranten per cohorte en eerste woonplaats
Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari na jaar van aankomst, aantal

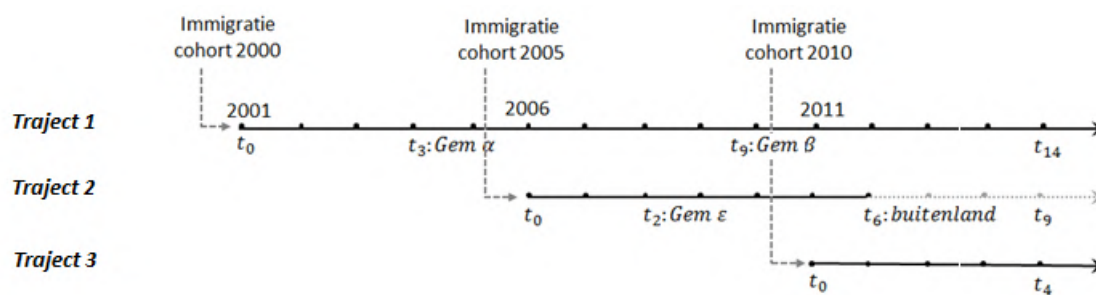
	ANTWERPEN	GENT	LEUVEN	BHG	TOTAAL
Cohorte 2000	3.582	1.481	1.574	19.109	25.746
Cohorte 2005	6.497	2.398	2.120	27.072	38.087
Cohorte 2010	10.337	4.672	3.012	41.965	59.986

We koppelden deze gegevens van de 3 immigratiecohorten aan de bevolkingsgegevens op 1 januari van elk van de volgende jaren tot 2015. Op die manier kennen we de woonplaats van de immigranten uit tabel 1 in de jaren volgend op hun aankomst in België. Figuur 1 illustreert hoe we met deze gekoppelde gegevens migratietrajecten construeren. Traject 1 refereert naar een persoon die binnenkwam in het jaar 2000 en die we volgen tussen 1 januari 2001 en 1 januari 2015 (14 observatiejaren). Voor personen die binnenkwamen in 2005 hebben we maximaal 9 observatiejaren (2006-2015), zoals Traject 2 aantoont. Voor personen die binnenkwamen in 2010 zijn er maximaal 4 observatiejaren (Traject 3). Een binnenlandse verhuisbeweging betreft een verandering van woonplaats tussen 2 observatiejaren en over gemeentegrenzen heen. Verhuisbewegingen binnen eenzelfde observatiejaar of binnen gemeentegrenzen worden niet in rekening gebracht. Door personen op te volgen in de tijd, kunnen we nagaan of, wanneer en hoe vaak ze van woonplaats veranderen en waar ze naartoe gaan. In Traject 1 bijvoorbeeld verhuist het individu 2 keer, eerst op t_3 naar gemeente en vervolgens nogmaals 5 jaar later op naar gemeente .

Een traject kan soms gevolgd worden tot aan het einde van de observatieperiode (Trajecten 1 en 3), maar soms ook niet. Traject 2 eindigt met een vertrek naar het buitenland. Een individu kan ook verdwijnen door sterfte. Sterfte werd nagegaan door een koppeling met de jaarlijkse sterftebestanden van Statbel. Indien een individu verdwijnt uit het bestand van een bepaald jaar en niet gestorven is, wordt ervan uitgegaan dat hij of

zij terug naar het buitenland is vertrokken. Dit wordt beschouwd als een internationale emigratie.

Figuur 1. Opzet en datastructuur van de analyse: illustratie aan de hand van 3 mogelijke migratietrajecten

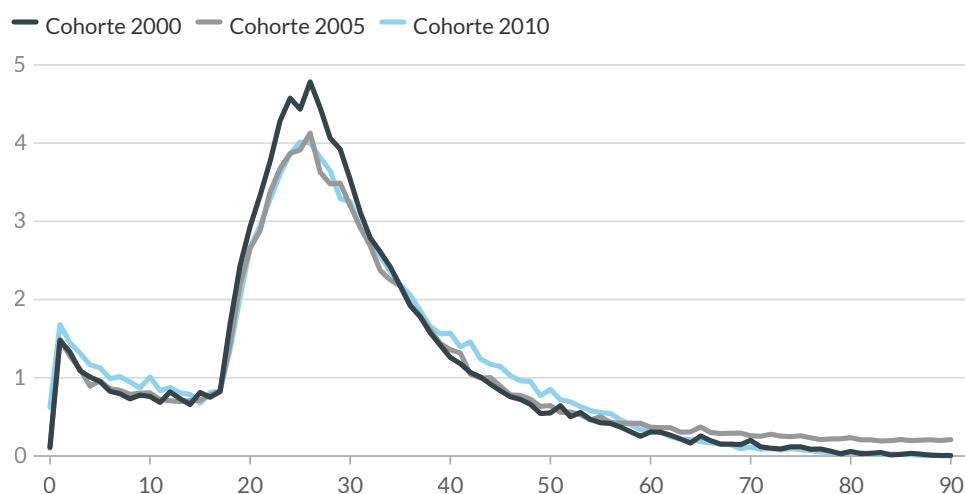
Noot: t_0 tot t_{14} zijn observatiejaren. Gem α tot Gem 'H' zijn gemeenten.

KENMERKEN VAN DE IMMIGRANTEN BIJ AANKOMST IN BELGIË

De meeste immigranten zijn tussen 20 en 30 jaar (figuur 2a). Typisch zien we ook een piek van kinderen op jonge leeftijd die meekomen met hun ouders. In 2001 was de concentratie in de leeftijd tussen 20 en 30 jaar iets meer uitgesproken dan in meer recente jaren, maar het verschil is klein.

Figuur 2a. Leeftijdverdeling van de immigranten bij aankomst in België
Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari na jaar van aankomst, in % per cohorte

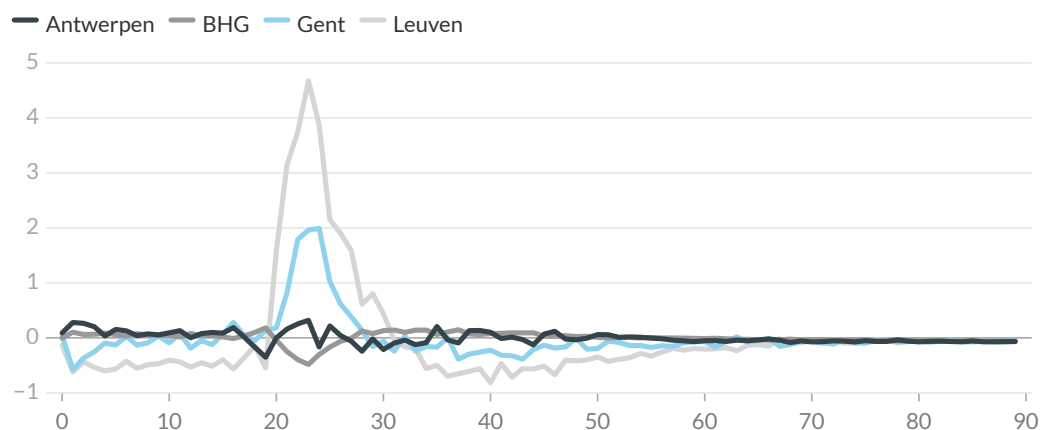

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Figuur 2b toont het verschil in relatieve leeftijdsverdeling in de 4 plaatsen van aankomst met de relatieve leeftijdsverdeling in deze 4 plaatsen samen. Een positieve afwijking wijst op een oververtegenwoordiging van die leeftijdsgroep, een negatieve afwijking op een ondervertegenwoordiging. In Leuven zijn de 20- tot 30-jarigen oververtegenwoordigd, terwijl zowel kinderen als 30-plussers dan weer ondervertegenwoordigd zijn. Ook in Gent zijn er meer immigranten in de piekleeftijden 20-30 jaar dan in Antwerpen en BHG.

Figuur 2b. Leeftijdsverdeling van immigranten per eerste woonplaats ten opzichte van de leeftijdsverdeling van alle immigranten bij aankomst in België

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari na jaar van aankomst, verschil in procentpunten

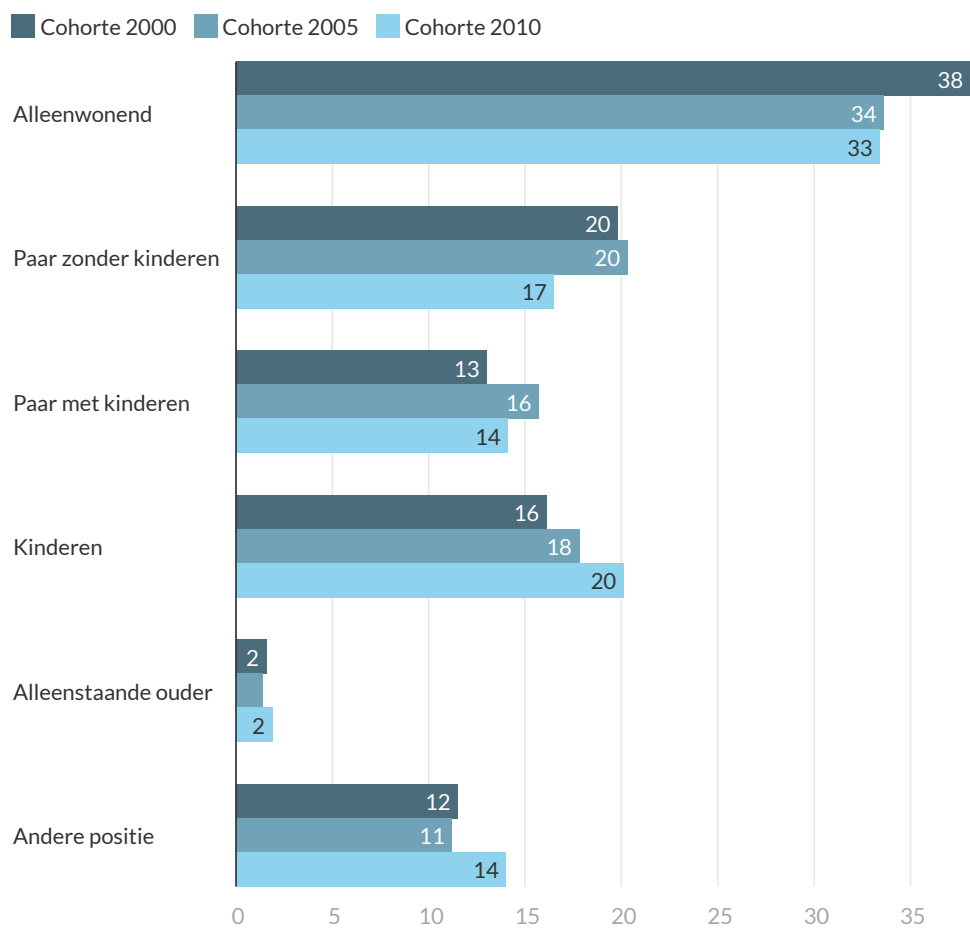
Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Op 1 januari 2001 waren er bij de immigranten iets meer alleenwonenden (38%) dan samenwonende partners (33%), en de meesten paren hadden geen inwonende kinderen. Kinderen bij ouder(s) maakten 16% van de immigranten uit en 11% kwam in een "andere huishoudpositie" het land binnen. 2% was een alleenstaande ouder (figuur 3a). In 2006 en 2011 kwamen ongeveer evenveel personen als samenwonende partner (zonder of met inwonende kinderen) en als alleenstaande binnen. Het aandeel kinderen bij ouder(s) stijgt echter systematisch in de tijd (tot 20% in 2011).

Figuur 3b geeft de verhouding weer tussen de relatieve verdeling naar huishoudpositie per woonplaats en de relatieve verdeling naar huishoudpositie in de 4 woonplaatsen samen. In Leuven vinden we meer huishoudens zonder kinderen terug, en vooral meer alleenwonenden. Dat is eveneens, zij het in mindere mate, het geval voor Gent.

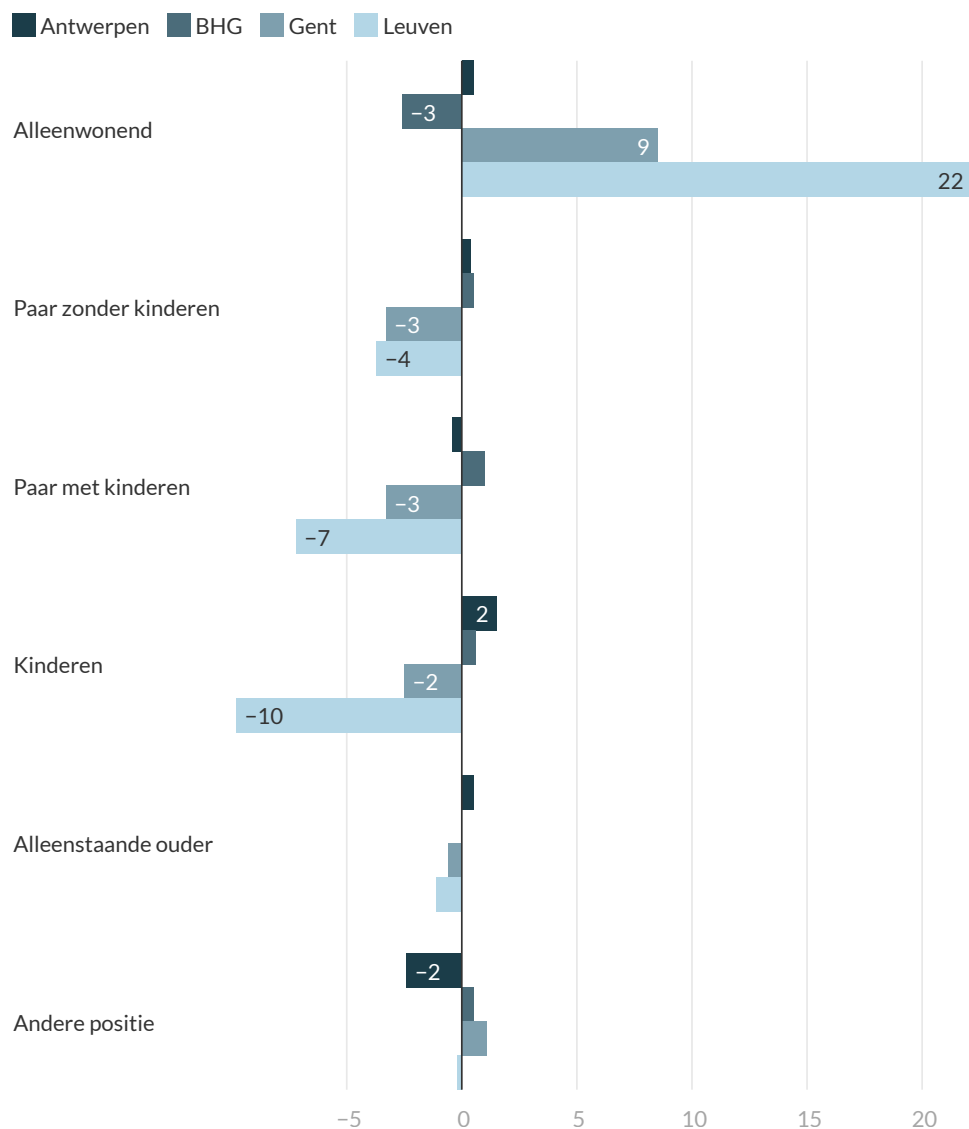
Figuur 3a. Verdeling naar huishoudpositie van de immigranten bij aankomst in België per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari van jaar na aankomst, in % per cohorte

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Figuur 3b. Verdeling naar huishoudpositie van immigranten per eerste woonplaats ten opzichte van de verdeling naar huishoudpositie van alle immigranten bij aankomst in België
Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari van jaar na aankomst, verschil in procentpunten

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

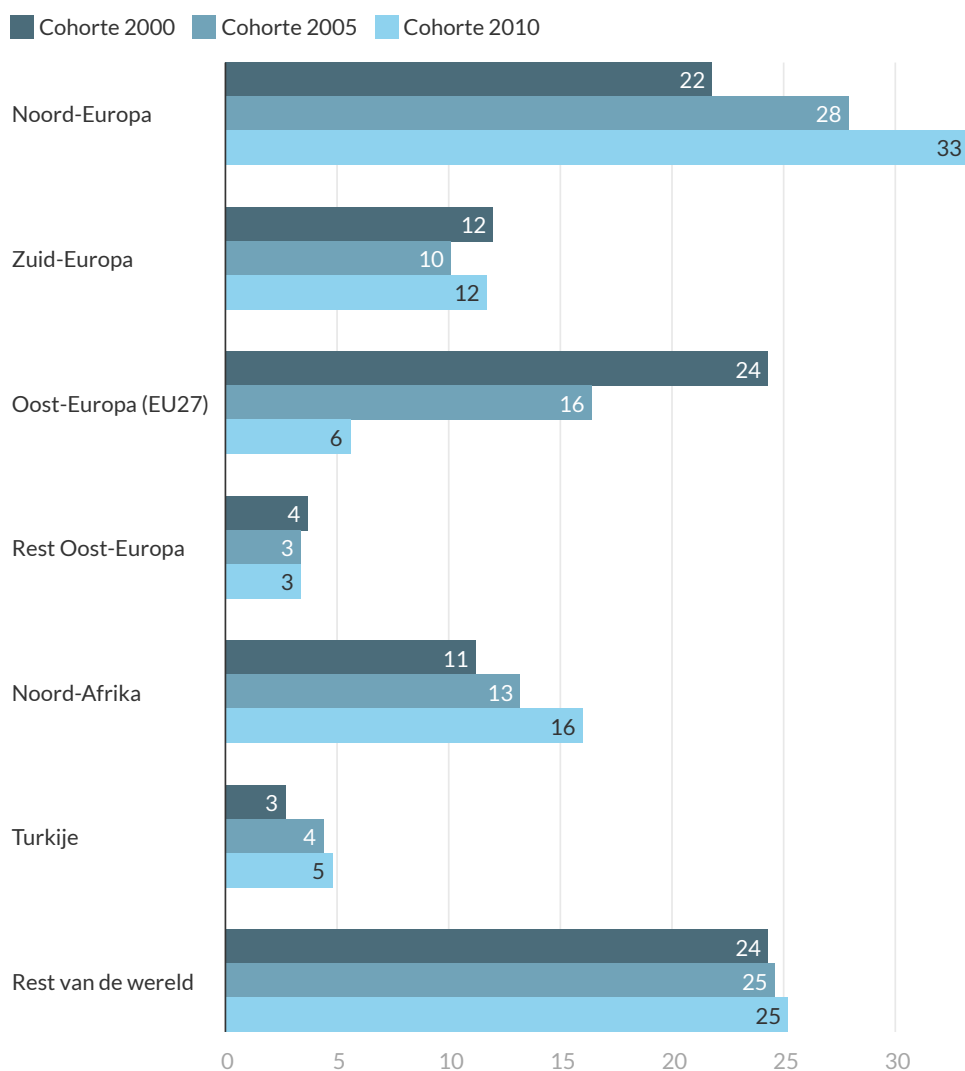
Op 1 januari 2001 kwamen bijna drie kwart van de recente immigranten uit Noord-Europa, Oost-Europa (EU27) of van buiten Europa (de rest van de wereld)². Het aandeel uit Oost-Europa (EU27) daalde drastisch tot 5% in

² De immigranten werden opgedeeld in volgende nationaliteitsgroepen:
Noord-Europa: Frankrijk, Duitsland, Denemarken, Luxemburg, Verenigd Koninkrijk, Scandinavië, Oostenrijk, Zwitserland;
Zuid-Europa: Italië, Spanje, Portugal, Malta, Griekenland, Cyprus;
Oost-Europa (EU27): Tsjechië, Estland, Letland, Litouwen, Hongarije, Polen, Slowakije, Slovenië, Bulgarije, Roemenië, Kroatië;
Rest Oost-Europa: Servië, Kosovo, Macedonië, Moldavië, Wit Rusland, Oekraïne en Rusland;
Noord-Afrika: ...;
Turkije;
Rest van de wereld: andere dan de hierboven vermelde landen.

2011. Het aandeel uit Noord-Europa steeg daarentegen aanzienlijk tot 33% in 2011. Ook het aandeel uit Noord-Afrika (van 11% tot 16%) en uit de rest van de wereld steeg tussen 2001 en 2011. In Leuven ligt het aandeel uit de rest van de wereld gemiddeld over de 3 observatiejaren hoger dan in de andere woonplaatsen, terwijl Noord-Europeanen, Oost-Europeanen (EU27) en Noord-Afrikanen er ondervertegenwoordigd zijn. In Gent vinden we een hoger aandeel immigranten uit Turkije en uit Oost-Europa (EU27), terwijl immigranten uit Noord-Afrika en uit Noord-Europa ondervertegenwoordigd zijn. Immigranten uit Noord-Europa en Noord-Afrika vinden we het meest in Antwerpen en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

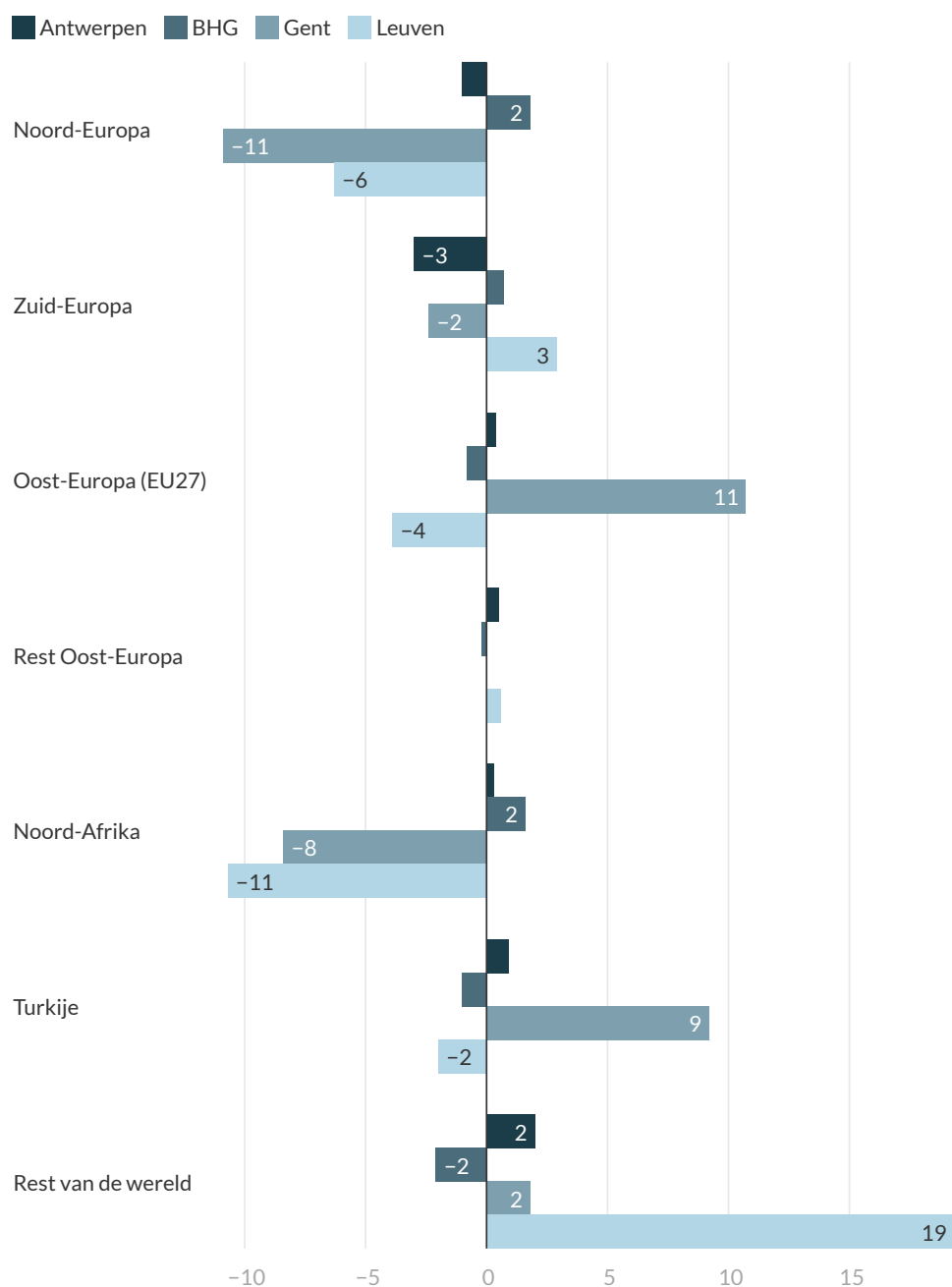
Figuur 4a. Verdeling naar nationaliteit van de immigranten bij aankomst in België per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari van jaar na aankomst, in % per cohorte

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Figuur 4b. Verdeling naar nationaliteit van immigranten per eerste woonplaats ten opzichte van de verdeling naar huishoudpositie van alle immigranten bij aankomst in België
Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, op 1 januari van jaar na aankomst, verschil in procentpunten

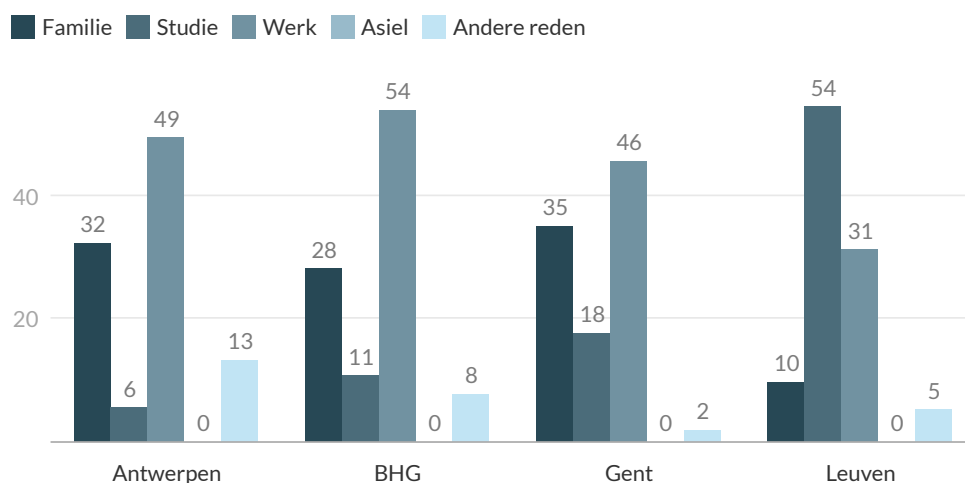

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

De gegevens uit het Rijksregister aangeleverd door Statbel, bevatten geen informatie over de reden van verblijf van internationale immigranten. Deze informatie is echter belangrijk om verhuisbewegingen te begrijpen en verschillen van stad tot stad, zoals aangetoond werd door Pelfrene e.a. (2016)

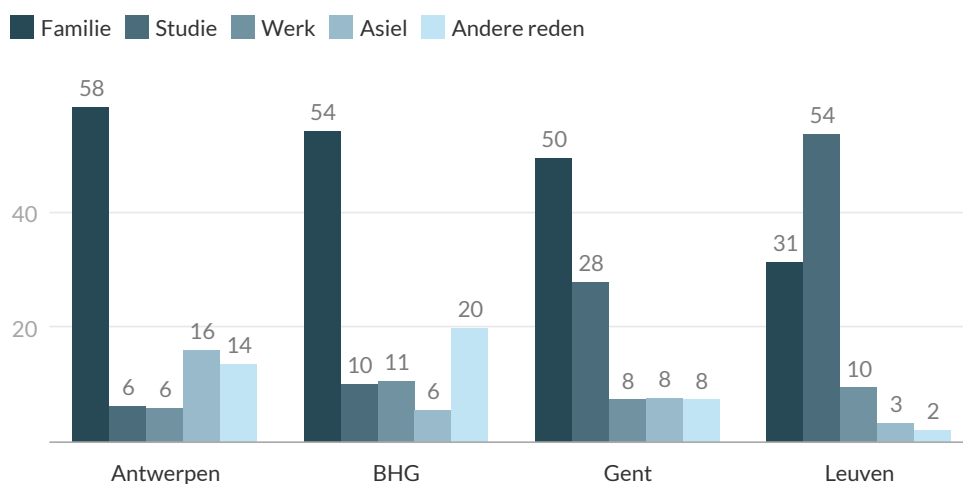
op basis van informatie uit 2013 rechtsreeks opgevraagd bij het Rijksregister. Werk is de voornaamste reden voor personen uit de EU27-landen om naar BHG, Antwerpen en Gent te immigreren. In BHG is dat het geval voor meer dan 50%. Voor mensen van buiten de EU27-landen zijn familiale redenen de belangrijkste om naar deze steden te immigreren, hoewel voor Gent ook studie een belangrijke rol speelt. Naar Leuven gaan voornamelijk studenten, zowel van binnen als van buiten de EU27. Werk is hier de tweede belangrijkste reden voor migratie voor personen uit de EU27-landen en familiale redenen spelen in de tweede plaats voor personen uit niet-EU27-landen.

Figuur 5a. Reden van verblijf voor immigranten uit EU-landen
Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2013, in %

Bron: Pelfrene e.a. (2016)

Figuur 5b. Reden van verblijf voor immigranten uit niet-EU-landen
Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2013, in %

Bron: Pelfrene e.a. (2016)

DUUR VAN VERBLIJF IN BELGIË

In dit deel van het rapport analyseren we de duur van het verblijf van internationale immigranten in België. We duiden hierbij de geografische verschillen en de veranderingen tussen de immigratiecohorten van 2000, 2005 en 2010. We behandelen eveneens enkele kenmerken die een invloed kunnen hebben op de emigratie naar het buitenland.

Het belangrijkste struikelblok bij het meten van “duur” is dat niet alle personen de gebeurtenis (internationale emigratie) meemaken of toch niet tijdens onze observatieperiode.

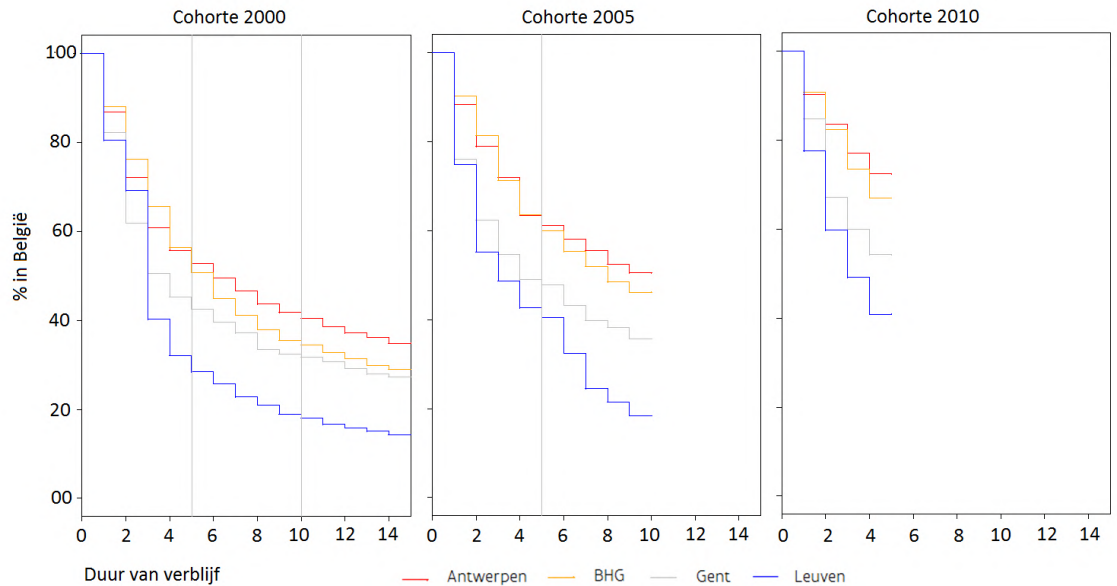
Zo kan het zijn dat iemand eigenlijk toch verhuisd is, maar dat dit gebeurde na 1 januari 2015 en we dit dus niet hebben kunnen observeren: de gegevens van dit individu worden zogenaamd “rechts getrunceerd”. Ook kan het gebeuren dat we een migratie niet observeren omdat het individu door een andere gebeurtenis, zoals sterfte verdwijnt (“gecensureerde gegevens”). Duurvariabelen worden typisch bestudeerd met de methode van Survival Analysis, ontwikkeld om met deze gecensureerde/getrunceerde gegevens om te gaan. Een veel gebruikte methode is de Cox-regressie (Cox, 1982) die we ook hier toepassen.

Figuur 6 geeft voor elk van de plaatsen van aankomst en voor de 3 cohorten (immigranten aangekomen in België in de loop van 2000, 2005 of 2010), de duur van het verblijf in België weer. Deze duur wordt uitgezet op de horizontale as van de figuur. Voor de immigranten aangekomen in 2000 (met eerste observatiepunt 1 januari 2001) is de duur van verblijf maximum 15 jaar (2001-2015), voor de immigranten aangekomen in 2010 (met eerste observatie op 1 januari 2011) is de duur van verblijf maximum 5 jaar. Aan het begin van de observatieperiode is 100% van de immigranten aanwezig in België. Elk jaar gaat de lijn in de grafiek een trapje naar beneden en daalt dus het aandeel met verblijfplaats in België. De evolutie voor de immigranten met eerste woonplaats in Antwerpen, Gent, Leuven en BHG wordt weergegeven in verschillende kleuren. In bijlage 1 zijn de betrouwbaarheidsintervallen voor elk van de curves opgenomen.

De daling is het sterkst in de eerste jaren na aankomst. Hoe langer de duur van het verblijf in België, hoe kleiner de kans dat personen terug naar het buitenland vertrekken. Er zijn echter duidelijke verschillen naar plaats van aankomst.

Figuur 6. Duur van het verblijf in België voor internationale immigranten per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2001-2015, Cox-regressie, % in België

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

De grote meerderheid van de immigranten in Leuven vertrekt na verloop van tijd naar het buitenland. Van de cohorte die aankwam in de loop van het jaar 2000 blijft na 5 jaar nog 30% over, na 10 jaar vinden we nog ongeveer 20% terug en na 15 jaar nog slechts 15%. De uitstroom van de cohorte die naar België (Leuven) kwam in 2005 is minder sterk in de eerste 5 jaren, maar sterker nadien. Na 10 jaar is dan ook, zoals bij de cohorte uit 2000, 80% uitgestroomd. De curve van de cohorte van 2010 volgt, althans in de eerste 5 observatiejaren, grotendeels die van de cohorte uit 2005.

Immigranten naar Antwerpen vertrekken het minst naar het buitenland. Na 5 jaar is nog ongeveer 55% van de cohorte uit 2001 in België, na 10 jaar nog meer dan 40% en na 15 jaar net iets minder dan 40%. Opvallend is dat de latere cohorten minder naar het buitenland vertrekken. Na 5 jaar verblijft nog meer dan 60% van de cohorte uit 2005 in België en na 10 jaar is dat nog steeds 55%. Van de cohorte die in Antwerpen aankwam in 2010 is 70% na 5 jaar nog in België.

Van de immigranten die binnenkwamen in Gent en BHG in het jaar 2000 stroomde in de daarop volgende 10 jaren respectievelijk 64% en 62% uit naar het buitenland. In Gent gebeurde het vertrek sneller dan in BHG. In de eerste 5 jaren was de uitstroom uit BHG naar het buitenland zelfs kleiner dan die uit Antwerpen. In Gent vinden we daarentegen een uitstroom van 58% terug. De uitstroom van de cohorten die aankwamen in 2005 en 2010 is kleiner zowel voor Gent als voor BHG.

Tabel 2. Invloed van de kenmerken van immigranten op emigratie naar het buitenland per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2001-2015, Cox-regressie, relatieve risico's

		COHORTE 2000			COHORTE 2005			COHORTE 2010		
		Relatieve kans	.95 betrouwbaarheid		Relatieve kans	.95 betrouwbaarheid		Relatieve kans	.95 betrouwbaarheid	
			Benedengrens	Bovengrens		Benedengrens	Bovengrens		Benedengrens	Bovengrens
Stad	Antwerpen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	BHG	1,08	1,03	1,14	1,11	1,07	,116	1,15	1,10	1,20
	Gent	1,39	1,28	1,50	1,58	1,48	1,69	1,68	1,59	1,78
	Leuven	1,51	1,40	1,62	1,65	1,55	1,76	1,98	1,86	2,10
Huishoudpositie	Alleenwonenden	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Paar zonder kinderen	0,54	0,51	0,57	0,50	0,48	0,52	0,47	0,45	0,49
	Paar met kinderen	0,50	0,48	0,53	0,40	0,38	0,42	0,39	0,37	0,40
	Kind	0,52	0,48	0,57	0,49	0,46	0,52	0,34	0,32	0,36
	Alleenstaande ouder	0,55	0,49	0,62	0,44	0,40	0,49	0,52	0,47	0,58
	Andere huishoudpositie	0,65	0,61	0,69	0,77	0,73	0,81	0,80	0,77	0,83
Geslacht	Mannen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Vrouwen	0,97	0,94	1,00	0,96	0,93	0,99	0,89	0,86	0,91
Nationaliteit	Noord-Europa	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Zuid-Europa	0,94	0,89	0,98	0,98	0,93	1,02	0,81	0,77	0,85
	Oost-Europa (EU27)	0,91	0,84	0,97	0,65	0,62	0,69	0,68	0,66	0,71
	Rest Oost-Europa	1,15	1,05	1,26	0,94	0,86	1,03	0,82	0,76	0,89
	Noord-Afrika	0,36	0,34	0,39	0,29	0,27	0,32	0,37	0,35	0,40
	Turkije	0,35	0,31	0,40	0,57	0,52	0,62	0,73	0,66	0,80
	Rest v.d. wereld	1,32	1,27	1,38	1,23	1,18	1,27	0,97	0,93	1,00
Leeftijd bij aankomst	Leeftijd bij immigratie	1,00	1,00	1,01	1,00	1,00	1,00	0,99	0,99	0,99

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Tabel 2 beschrijft de invloed van enkele kenmerken van de internationale immigranten op de emigratie naar het buitenland. We kijken naar woonplaats, nationaliteit en leeftijd aan het begin van het traject. Huishoudpositie verandert van jaar tot jaar wanneer iemand gaat samenwonen, scheidt, het ouderlijke huis verlaat,.... Bovendien hangt deze verandering sterk samen met verhuisbewegingen: het verlaten van het ouderlijke huis bijvoorbeeld, impliceert expliciet een verhuisbeweging. Daarom wordt huishoudpositie in de analyse opgenomen als tijdsafhankelijke variabele, gemeten op 1 januari van elk jaar.

De tabel geeft voor elk van de kenmerken 1 referentiecategorie met relatieve kans gelijk aan 1. Indien de relatieve kans voor een categorie groter is dan 1, dan is de kans op emigratie groter dan die van de referentiecategorie; is de relatieve kans kleiner dan 1, dan is de kans op emigratie kleiner. Voor de variabele "plaats van aankomst" bijvoorbeeld, is de referentiecategorie Antwerpen. Alle andere categorieën hebben een relatieve kans groter dan 1 en dus – zoals we reeds zagen in figuur 6 - een hogere uitstroom naar het buitenland. Het verschil met Leuven is het grootst. De verschillen tussen de plaatsen van aankomst blijven dus bestaan ook na controle voor leeftijd, geslacht, nationaliteit en huishoudpositie. Met andere woorden: deze individuele kenmerken zijn onvoldoende om de geografische verschillen in emigratie naar het buitenland te verklaren.

Huishoudpositie en nationaliteit van de immigranten differentiëren de emigratie naar het buitenland het sterkst. Alleenwonenden hebben de hoogste uitstroom, gevolgd door de "andere huishoudensposities". Dit geldt voor de 3 cohorten van immigranten. Bij de cohorte van 2000 is de kans om te vertrekken maar half zo groot voor samenwonende partners als voor alleenwonenden (relatieve kans van 0,54 voor samenwonenden zonder kinderen en van 0,50 voor samenwonenden met kinderen). Het verschil is nog groter bij recentere cohorten. Ook tussen paren zonder en met kinderen komt bij recente cohorten een verschil tot uiting (0,50 en 0,40 bij de cohorte 2005 en 0,47 en 0,39 bij de cohorte 2010). Alleenstaande ouders hebben een gelijkaardige uitstroom als samenwonende partners met kinderen.

Bij de cohorte van 2000 hadden immigranten uit Oost-Europa en vooral uit de groep "rest van de wereld" een hogere kans op emigratie naar het buitenland dan deze uit Noord-Europa (respectievelijk 1,15 en 1,32 respectievelijk). Deze verhoogde kans verdwijnt echter in de 2005 cohorte voor de immigranten uit Oost-Europa (EU27) en in de 2010 cohorte ook voor de immigranten uit de rest van de wereld. Noord-Afrikanen en Turken hebben de kleinste kans op uitstroom naar het buitenland. Het verschil met de Noord-Europeanen doet zich ook voor in de recentere cohorten voor de Noord-Afrikanen, maar neemt duidelijk af voor de Turken.

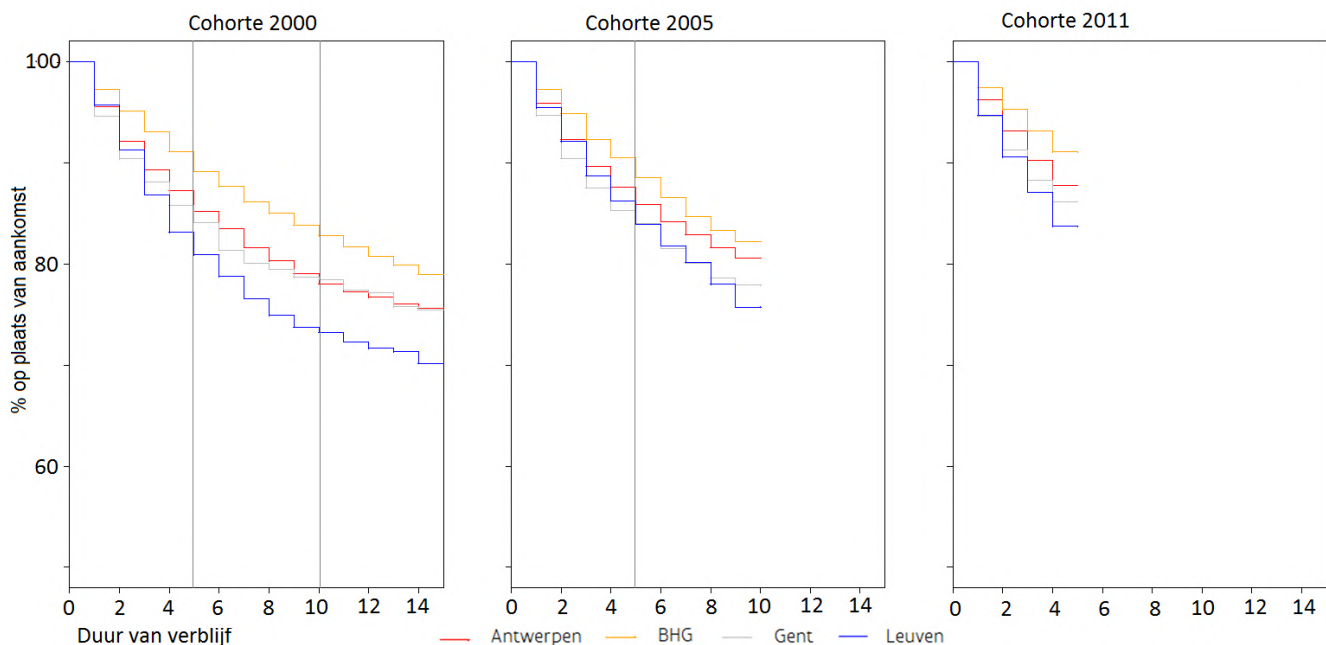
DUUR VAN VERBLIJF IN DE EERSTE WOONPLAATS IN BELGIË

Zolang personen in België verblijven, kunnen ze in Antwerpen, Gent, BHG of Leuven blijven wonen, of op verschillende momenten verhuizen naar een andere woonplaats binnen België. Ook hier kunnen er verschillen optreden naargelang de eerste woonplaats, volgens kenmerken van personen en tussen de immigratiecohorten van 2000, 2005 en 2010.

De verhuis vanuit de eerste woonplaats naar elders in België of de “duur van verblijf in de plaats van aankomst” betreft opnieuw een duurvariabele die kan worden afgebroken door het einde van de observatieperiode, sterfte of vertrek naar het buitenland. Dezelfde techniek, de Cox-regressie, kan dus worden toegepast.

Figuur 7. Duur van het verblijf in België voor internationale immigranten per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2001-2015, Cox-regressie, % in stad van aankomst

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Figuur 7 geeft voor Antwerpen, Gent, Leuven en BHG en voor de 3 immigratiecohorten (aangekomen in België in 2000, 2005 en 2010) de duur van het verblijf in de eerste woonplaats weer van immigranten die nog in

België zijn. De opbouw van de figuur is dezelfde als deze van figuur 6. Bij de cohorte die in België arriveerde in 2000, zijn immigranten in Leuven het meest geneigd de stad van aankomst te verlaten en zich in een andere Belgische gemeente te vestigen. Na 5 jaar heeft 20% een woonplaats buiten Leuven, na 10 jaar is dat meer dan 25%. Binnenlandse emigratie is het kleinst vanuit BHG. Na 5 jaar is iets meer dan 10% verhuisd naar een andere gemeente, na 10 jaar 17% (zie bijlage 2).

De verschillen tussen de steden zijn veel kleiner bij de meer recente cohorten. Vooral de kans om te vertrekken uit Leuven is kleiner bij de cohorte 2010 en valt nu samen met de kans om vanuit Gent te vertrekken. Dit wil zeggen: na 5 jaar is iets meer dan 15% verhuisd, na 10 jaar iets minder dan 25%. In Antwerpen blijft de binnenlandse emigratie iets kleiner dan in Gent en Leuven.

De verhuis naar een andere Belgische gemeente is over heel de observatieperiode kleiner in BHG dan in de 3 andere eerste woonplaatsen, maar het verschil is het grootst in de eerste observatiejaren na aankomst. De tendensen zijn gelijkaardig voor de meest recente cohorte.

Samenwonende partners trekken vaker weg uit de plaats van aankomst dan alleenwonenden. Het verschil accentueert zich licht in meer recente cohorten. Vrouwen verhuizen iets minder vaak naar een andere Belgische gemeente dan mannen. Bij de cohorte 2000 en 2005 verhuizen Zuid-Europeanen, Noord-Afrikanen en Turken minder dan Noord-Europeanen. Mensen uit Oost-Europese landen (EU27) verhuizen meer. In de recentste cohorte daarentegen verhuizen mensen uit de rest van de wereld het meest, de Zuid-Europeanen het minst (tabel 3).

Ten slotte merken we op dat de discrepanties tussen Antwerpen, Gent, BHG en Leuven blijven bestaan na controle voor individuele kenmerken van de immigranten, met uitzondering van het verschil tussen Leuven en Gent voor de cohorte 2000.

Tabel 3. Invloed van de kenmerken van immigranten op eerste binnenlandse migratie per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2001-2015, Cox-regressie, relatieve risico's

		COHORTE 2000			COHORTE 2005			COHORTE 2010		
		Relatieve kans	.95 betrouwbaarheid		Relatieve kans	.95 betrouwbaarheid		Relatieve kans	.95 betrouwbaarheid	
			Benedengrens	Boven-grens		Benedengrens	Boven-grens		Benedengrens	Boven-grens
Stad	Antwerpen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	BHG	0,78	0,71	0,85	0,85	0,80	0,91	0,72	0,68	0,77
	Gent	1,18	1,01	1,37	1,18	1,05	1,33	1,16	1,05	1,28
	Leuven	1,19	1,03	1,37	1,20	1,06	1,37	1,32	1,18	1,49
Huishoud-positie	Alleen-wonenden	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Paar zonder kinderen	1,21	1,10	1,34	1,29	1,18	1,40	1,30	1,20	1,41
	Paar met kinderen	1,17	1,07	1,28	1,35	1,26	1,46	1,35	1,24	1,46
	Kind	0,69	0,60	0,79	0,84	0,76	0,94	0,98	0,88	1,08
	Alleenstaan-de ouder	1,39	1,15	1,68	1,01	0,83	1,21	1,21	1,00	1,46
	Andere huis-houdpositie	1,09	0,96	1,24	1,26	1,13	1,40	1,34	1,23	1,47
Geslacht	Mannen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Vrouwen	0,91	0,85	0,97	0,90	0,85	0,95	0,93	0,88	0,98
Nationali-teit	Noord-Europa	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	Zuid-Europa	0,85	0,76	0,95	0,87	0,78	0,96	0,89	0,80	0,99
	Oost-Europa (EU27)	1,18	1,03	1,34	1,27	1,18	1,37	1,10	1,05	1,19
	Rest Oost-Europa	0,91	0,75	1,11	0,91	0,77	1,07	1,41	1,24	1,61
	Noord-Afrika	0,80	0,72	0,89	0,80	0,73	0,88	0,95	0,86	1,06
	Turkije	0,54	0,45	0,65	0,83	0,72	0,95	0,91	0,77	1,09
Rest v.d. wereld	1,00	0,92	1,10	1,04	0,97	1,13	1,24	1,14	1,34	
Leeftijd bij aankomst	Leeftijd bij immigratie	0,98	0,98	0,98	0,98	0,98	0,99	0,99	0,99	0,99

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

BINNENLANDSE VERHUISBEWEGINGEN

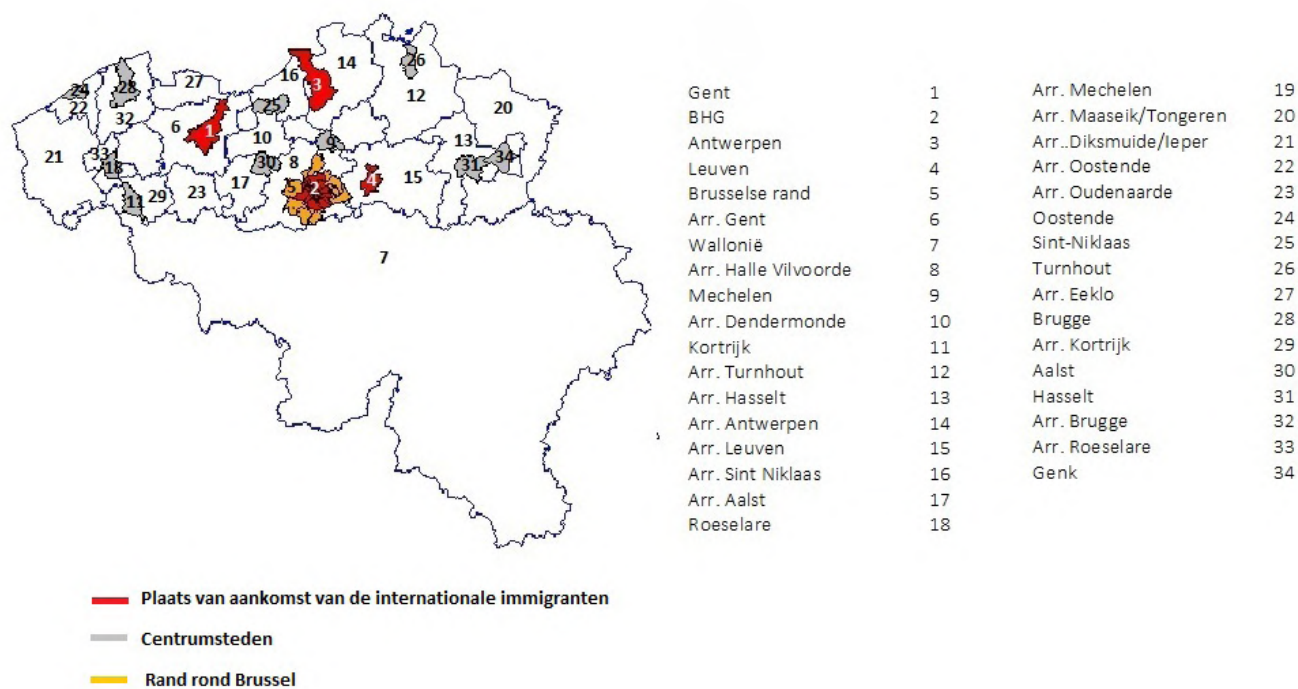
Personen die de eerste woonplaats verlaten kunnen in de loop van hun verblijf in België één of meerdere keren verhuizen. We kunnen deze gebeurtenissen vanuit 2 invalshoeken bestuderen. Ten eerste kunnen we kijken naar de verhuisbewegingen zelf en de daaruit voortvloeiende migratietrajecten. Naast het volgen van de bewegingen, kunnen we ook kijken naar de resulterende spreiding van personen over de gemeenten. We zullen informatie uit beide invalshoeken combineren. Opnieuw vergelijken we de resultaten volgens duur van verblijf en volgens immigratiecohorten.

5.1 VERHUISBEWEGINGEN EN SPREIDING VOLGENS DUUR VAN VERBLIJF

Per eerste woonplaats berekenen we op basis van een Cox-regressie de kans om na een bepaalde verblijfsduur (op basis van de zogenaamde "hazard") van gemeente x naar gemeente y te zijn verhuisd. Deze Survival analyse houdt rekening met het verdwijnen van individuen uit de observatie ("gecensureerde gegevens") door sterfte, emigratie naar het buitenland en een verhuis naar een andere gemeente z . Door deze laatste beweging wordt het immers onmogelijk om een verhuis van x naar y nog verder waar te nemen. Op die manier bouwen we een 3-dimensionale transitie-matrix op tussen gemeente van herkomst, gemeente van bestemming en verblijfsduur, of nog, een herkomst-bestemmingsmatrix voor elke duur van verblijf in een gemeente.

Een probleem met deze werkwijze is het grote aantal cellen (308 gemeenten \times 308 gemeenten) waartussen de hazards moeten worden berekend. Dit leidt tot een groot aantal nulcellen en/of hazards gebaseerd op zeer kleine aantallen. Om dit probleem te vermijden beschouwen we niet de verhuisbewegingen tussen gemeenten, maar werken we met een grotere gebiedsindeling. We baseren deze gebiedsindeling op de 22 arrondissementen van Vlaanderen, waarbij 2 arrondissementen in Oost-Limburg en 3 in Zuid-West-Vlaanderen worden samengenomen, opnieuw om kleine aantallen te vermijden. De 13 centrumsteden en de Vlaamse rand rond Brussel werden echter van hun arrondissement gescheiden en als aparte gebieden geschouwd. Het Waalse Gewest wordt beschouwd als één gebied. Figuur 8 geeft een overzicht van deze gebiedsindeling.

Figuur 8. Gebiedsindeling voor het opstellen van de transitiematrix

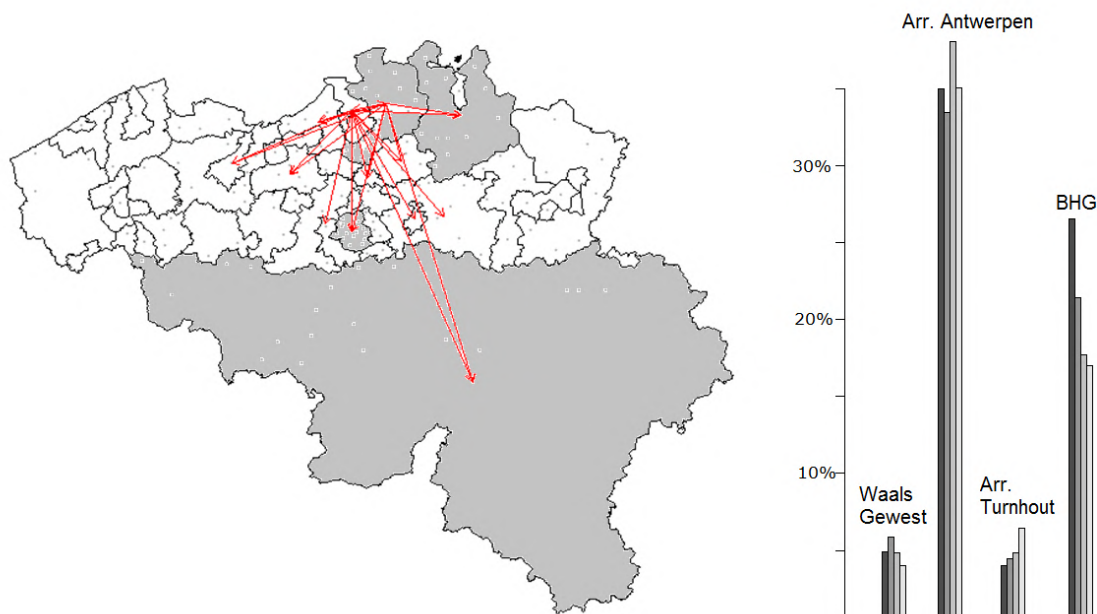

De kaarten van figuur 9 visualiseren voor de cohorte 2000 en opgesplitst naar eerste woonplaats, de verhuistrajecten afgeleid uit de herkomstbestemmingsmatrix over een verblijfsduur van 10 jaar. De rode pijlen geven de verhuisbewegingen weer met een kans groter dan 5/1000. De verblijfsduur van 10 jaar is eerder willekeurig gekozen, maar deze relatief lange periode omvat een groot aandeel van de verhuisbewegingen en laat toe trajecten te onderscheiden met meerdere bewegingen.

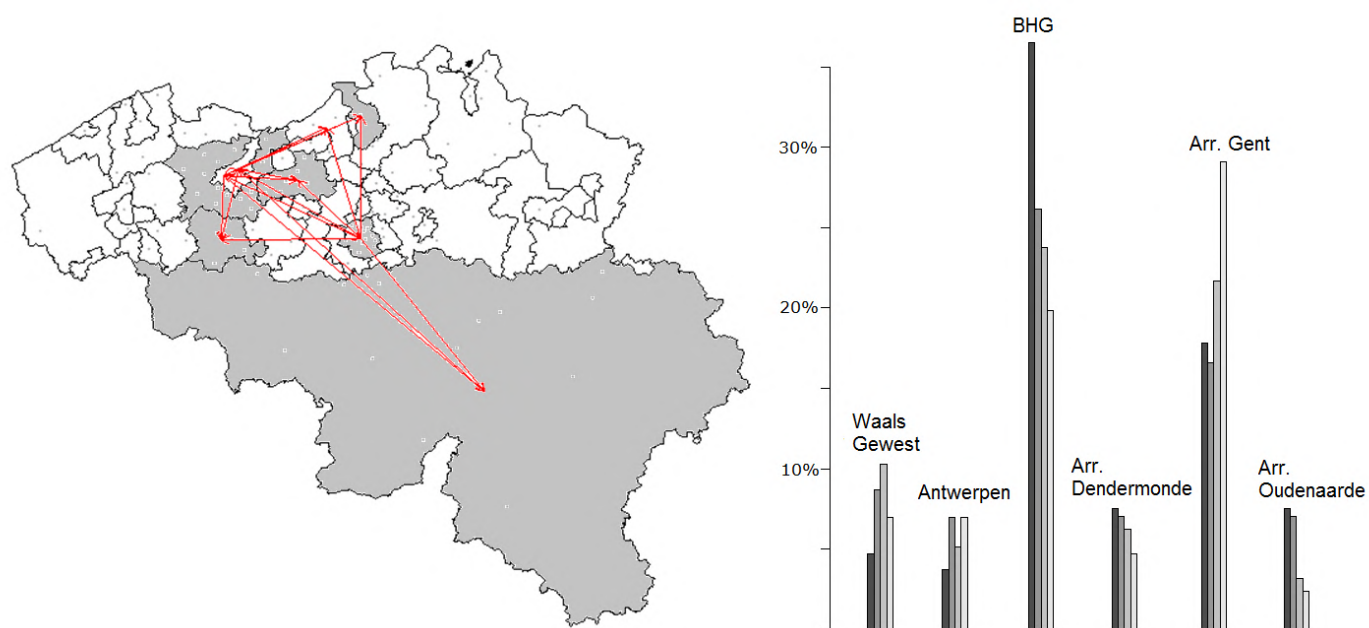
De grafieken van figuur 9 geven de verdeling weer van verhuizers over de verschillende bestemmingsgebieden na 2 jaar, na 5 jaar, na 10 jaar en na 14 jaar verblijf in België. Concreet berekenden we voor elk moment in de tijd het aantal personen in een bepaald gebied relatief ten opzichte van alle personen die niet in de stad van aankomst woonden. Om de grafieken overzichtelijk te houden worden enkel de gebieden die op één van deze momenten meer dan 5% van de verhuizers ontvingen, weergegeven. Deze gebieden werden grijs ingekleurd op de kaarten.

Figuur 9. Verhuistrajecten uit Antwerpen, Gent, BHG, Leuven over een verblijfsduur van 10 jaar en geografische verdeling na 2 jaar, na 5 jaar, na 10 jaar en na 14 jaar verblijf, immigratiecohort 2000

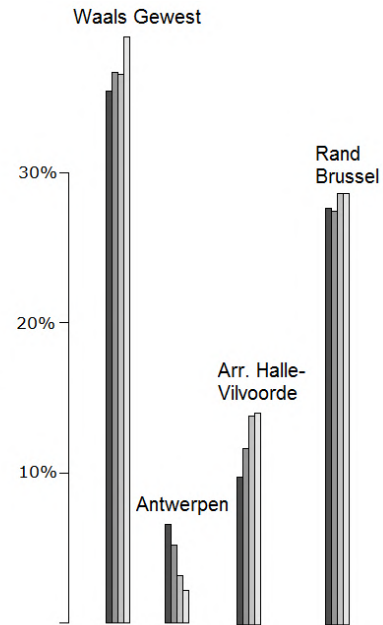
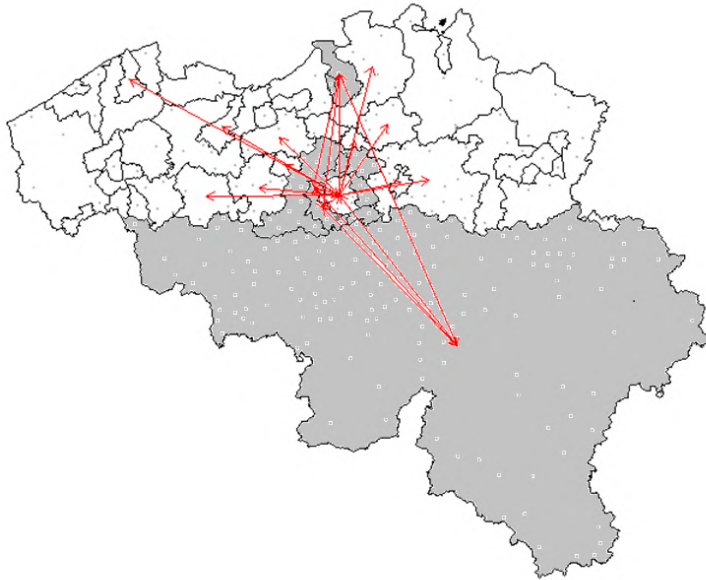
Antwerpen

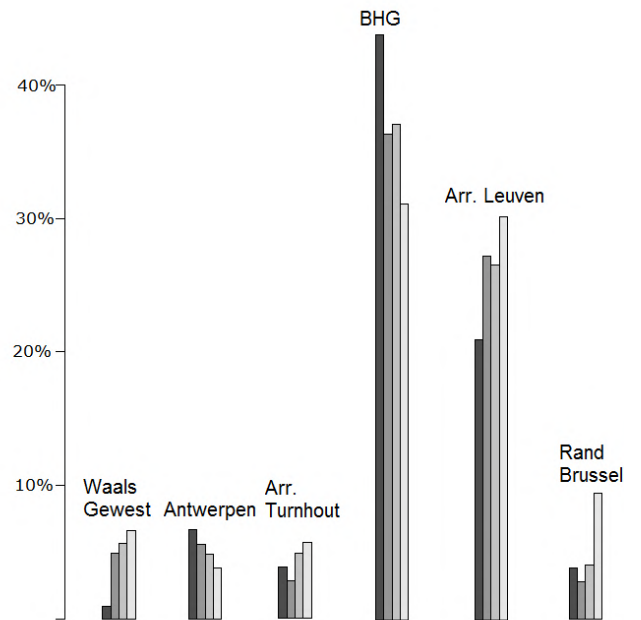
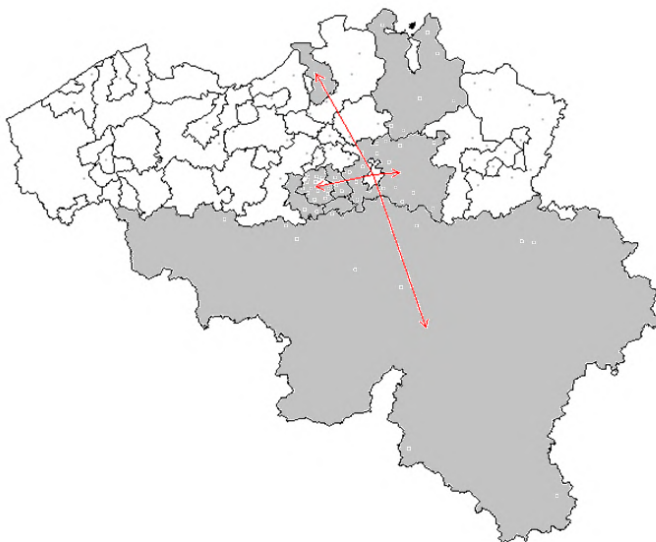
Gent

BHG

Leuven

→ Verhuizen met $p > 0,005$ op t_{10}

■ Arr. met > 5% immigranten op t_2, t_5, t_{10} of t_{14}

t = 2 t = 5 t = 10 t = 14
Arr. Met >5% immigranten

Verhuisbewegingen van internationale immigranten vanuit Antwerpen (rode pijlen) gaan in alle richtingen, maar blijven toch voornamelijk in de zogenaamde Vlaamse Ruit (het gebied tussen Gent, BHG, Leuven en Antwerpen). We zien echter ook vaak een pijl terug naar Antwerpen zelf of naar de overige gemeenten van het arrondissement Antwerpen, zelfs vanuit grote steden als Gent en BHG. Er is ook stapsgewijze migratie: een pijl gaat van Antwerpen naar het arrondissement Antwerpen, maar vervolgens ook van hieruit naar het arrondissement Turnhout.

De spreiding van de migranten na 2, 5, 10 en 14 jaar verblijf in België (figuur rechts) geeft aan dat indien ze de stad Antwerpen verlaten, ze vaak wonen in de overige gemeenten van het arrondissement Antwerpen, in BHG, in het arrondissement Turnhout of in het Waalse Gewest. Verder merken we op dat het aandeel dat verhuist naar het Waalse Gewest en BHG daalt in de tijd, terwijl het aandeel dat naar het arrondissement Turnhout verhuist stijgt.

Immigranten met als eerste woonplaats Gent verhuizen vaak naar de arrondissementen rond Gent, naar Antwerpen, BHG en het Waalse Gewest (rode pijlen), maar de verhuisbewegingen situeren zich opnieuw meestal binnen de Vlaamse Ruit. Kijken we naar de verdeling van de immigranten, dan zien we de grootste concentratie in BHG en in het arrondissement Gent. Het aandeel van BHG daalt naargelang de duur van het verblijf – er vertrekken dan ook vaak pijlen vanuit BHG – terwijl het aandeel rond Gent toeneemt.

Ook verhuisbewegingen vanuit BHG blijven vooral binnen de Vlaamse Ruit of gaan richting het Waalse Gewest. Na 5 jaar verblijft iets meer dan de helft in het Waalse Gewest en dit aandeel neemt toe met de duur van verblijf in België. De rand rond BHG en het arrondissement Halle-Vilvoorde ontvangen het grootste deel van de rest van de internationale immigranten. Antwerpen is eerder een tijdelijke bestemming: het aandeel dat hier verblijft daalt over de tijd.

Internationale migranten die zich hebben gevestigd in Leuven trekken overwegend naar BHG of blijven in de buurt van Leuven. Een deel gaat wonen in de rand rond BHG, Antwerpen, het Waalse Gewest of het arrondissement Turnhout.

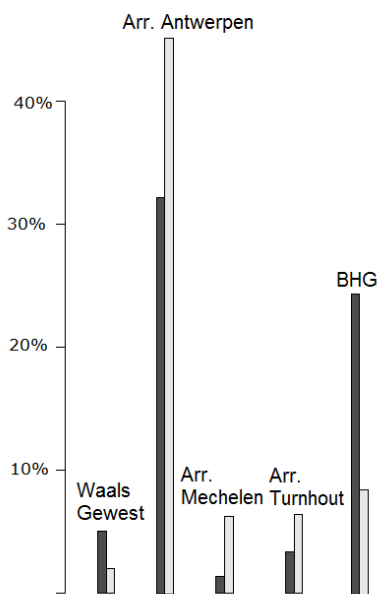
5.2 VERSCHILLEN IN SPREIDING TUSSEN MIGRATIECOHORTEN

Om te kijken of er verschillen zijn tussen migratiecohorten, vergelijken we de geografische spreiding van de cohorte 2000 en 2010 na een verblijfsduur in België van 4 jaar. Trajecten bestuderen is hier niet aangewezen omdat het aantal jaren dat we de meest recente cohorte kunnen volgen beperkt is.

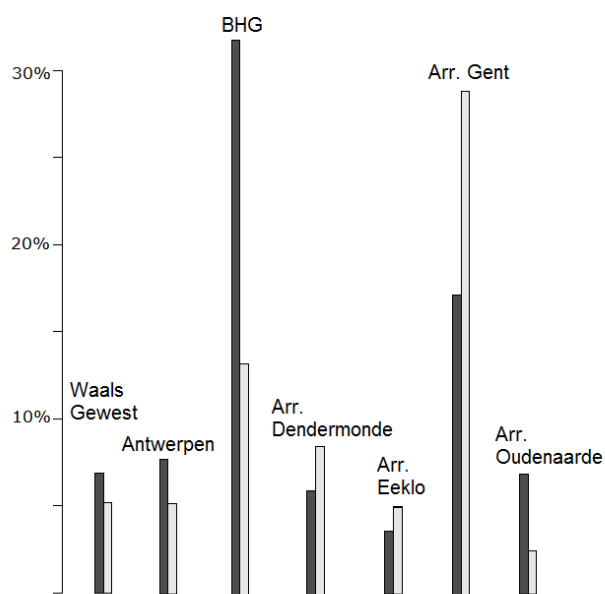
Figuur 10. Geografische verdeling van immigranten, na een duur van verblijf van 4 jaar in België per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, in % per cohorte

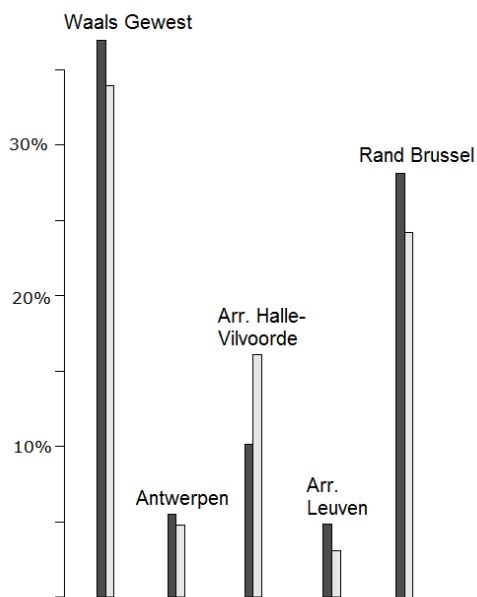
Antwerpen

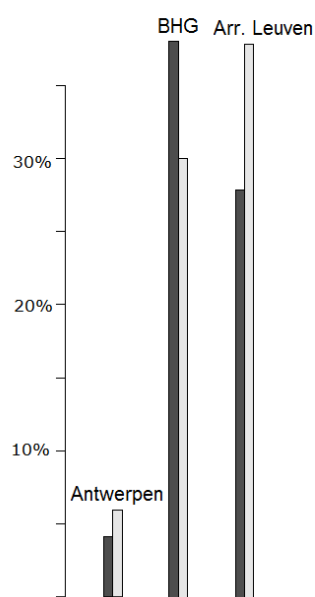
Gent

BHG

Leuven

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

■ Cohorte 2000

□ Cohorte 2010

Gebied met > 5% immigranten

Voor internationale immigranten met eerste woonplaats in Antwerpen, blijven BHG en het arrondissement Antwerpen de meest populaire bestemmingen. Het aandeel van de cohorte 2010 dat naar BHG verhuisde is echter kleiner dan dat van de oudere cohorte, terwijl hun aandeel in de arrondissementen rond Antwerpen (arrondissement Antwerpen, Mechelen en Turnhout) groter is.

Een gelijkaardig scenario vinden we voor de meest recente cohorte internationale immigranten uit Gent. BHG ontving het overgrote aandeel van de uit Gent wegtrekkende personen van de cohorte 2000 (hoewel figuur 4 aantoonde dat dit verblijf slechts een tijdelijke passage was). Het aandeel van de cohorte 2010 dat in BHG gaat wonen, reduceert zich tot nog slechts 12%. Ook naar Antwerpen en het Waalse Gewest gaat de recente cohorte minder dan de oudere cohorte, terwijl het aandeel dat in de arrondissementen rond Gent blijft, sterk toeneemt.

Ook bij immigranten met eerste woonplaats in Leuven blijft de recente cohorte meer rond de stad, hoewel ze ook iets meer dan de oudere cohorte in Antwerpen gaat wonen.

De meest recente immigratiecohorten naar BHG verhuist nog steeds het meest naar de Vlaamse rand rond Brussel en het Waalse Gewest. Het aandeel dat in het arrondissement Halle-Vilvoorde gaat wonen, stijgt aanzienlijk, ten nadele van alle andere bestemmingen.

DISCUSSIE

Dit rapport geeft bijkomende inzichten in migratiestromen door de link te maken tussen internationale en binnenlandse migratie. Meer bepaald maakten we een analyse van de verhuisbewegingen van internationale immigranten na aankomst in België. We beperkten ons tot immigranten die aankwamen in de loop van het jaar 2000, 2005 en 2010 en keken naar hun woonplaats op 1 januari van de daarop volgende jaren om zo hun verhuistrajecten in kaart te brengen. De bedoeling was na te gaan of het mogelijk is om nieuwe statistieken te ontwikkelen met informatie over 1) het vertrek naar het buitenland, 2) vertrek uit de steden naar elders in België en 3) verhuistrajecten en geografische spreiding. We analyseerden de verschillen tussen de steden, in de tijd en volgens kenmerken van de immigranten.

In deze discussie bespreken we eerst de voornaamste bevindingen en zoeken we naar nieuwe mogelijkheden voor verdere statistiekontwikkeling. Daarna nemen we de gebruikte methodologie kritisch onder de loep, zowel inzake het gebruik en koppeling van de data als wat de geografische indeling betreft.

6.1 VOORNAAMSTE BEVINDINGEN

Gebruik makend van survival analyse vonden we vooreerst dat een belangrijk deel van de immigranten in de jaren na aankomst in België terug naar het buitenland vertrekt. Deze uitstroom is het meest uitgesproken in de eerste 5 jaren na aankomst, neemt af bij meer recente immigratiecohorten en verschilt van stad tot stad. Leuven heeft de meeste emigratie naar het buitenland, Antwerpen de minste.

Kijken we naar de eigenschappen van de immigranten, dan zien we dat alleenwonenden evenals Noord-Europeanen en niet-Europeanen (behalve Turken en Marokkanen) sneller naar het buitenland emigreren, terwijl Turken en Marokkanen eerder geneigd zijn langer te blijven. Marokkanen zijn overgerepresenteerd bij de immigranten in Antwerpen en BHG, wat mede de aanleiding kan zijn van de mindere uitstroom uit deze stad. Alleenwonenden in 2001 en 2005 ook de niet-Europeanen vinden we dan weer vaker terug in Leuven, wat in verband gebracht worden met de sterkere uitstroom naar het buitenland vanuit deze stad.

Echter, in de cox-regressie blijven de verschillen tussen de steden bestaan, ook na controle voor de eigenschappen van de immigranten. Dit wil zeggen dat behalve verschillen in de geobserveerde eigenschappen van de migranten, er nog andere elementen zijn die de divergentie tussen de steden in de hand werken. Eén van die elementen is de reden van verblijf. In Leuven en in mindere mate ook in Gent, maken studenten een groot deel van de immigrantenpopulatie uit. Dit kan de duidelijk grotere uitstroom uit Leuven en ook Gent (voor de cohorten 2005 en 2010) mede verklaren.

Tijdens hun verblijf in België blijven buitenlandse immigranten vaak in de stad van aankomst wonen. Ze trekken het meest weg uit Leuven en het minst uit BHG, maar voor de cohorten van 2005 en vooral van 2010 zijn de verschillen tussen de steden klein. Samenwonenden en gezinnen met kinderen alsook personen uit Oost-Europese landen (EU27) trekken het vaakst weg uit de stad.

Opgemerkt moet worden dat bij de interpretatie van de lagere uitstroom uit BHG enige voorzichtigheid geboden is. Terwijl bij de uitstroom uit Leuven, Antwerpen en Gent de gemeentegrens een verhuisbeweging definieert, wordt deze voor BHG door de gewestgrens bepaald. Tussen de gemeenten van BHG vinden uiteraard ook verhuisbewegingen plaats. Dit verschil in administratieve en ook socio-economische realiteit met de andere steden creëert zonder twijfel ook een andere verhuisdynamiek.

Bij de interpretatie van de hogere kans op uitstroom uit Leuven moeten we rekening houden met de grootte van de steden. Antwerpen, Gent en BHG hebben een vergelijkbare oppervlakte (respectievelijk 205 km², 156 km² en 161 km²), terwijl Leuven veel kleiner is (57 km²). Dit maakt dat in de grote steden en BHG verhuisbewegingen binnen de stad talrijk zijn, maar in Leuven wordt bij een verhuis de gemeentegrens al snel overschreden.

Kijken we naar de richting van de verhuisbewegingen en de spreiding van de immigranten, dan kunnen we enkele algemene tendensen onderscheiden. Verhuisbewegingen concentreren zich voornamelijk binnen de Vlaamse Ruit of gaan naar het Waalse Gewest. BHG is een knooppunt: er zijn veel bewegingen van en naar BHG, maar het is dikwijls slechts een tijdelijke verblijfplaats. Dikwijls gaat men terug naar arrondissementen rond de stad van aankomst. We zien ook stapsgewijze migratie: eerst naar naburige arrondissementen rond de steden en dan naar verder afgelegen gebieden.

Recente cohorten verhuizen minder naar BHG en het Waalse Gewest en gaan meer wonen in de arrondissementen rond de stad van aankomst. We zien ook een zekere uitdeining; mensen van de cohorte 2010 blijven niet alleen in arrondissementen rond de steden, maar spreiden zich ook in de arrondissementen daarrond.

6.2 PISTES VOOR VERDERE STATISTIEKONTWIKKELING

Vergelijken we onze studie met de internationale literatuur, dan vinden we overeenkomsten en verschillen die ons ideeën kunnen opleveren voor een verdere ontwikkeling van statistieken. Deze verdere ontwikkeling moet zich volgens ons richten op (1) het exploreren van relevante kenmerken, (2) de verdere ontwikkeling van de geografische component van verhuistrajecten en (3) een uitdieping van het concept migratietrajecten.

Vooreerst kunnen we wijzen op het ontbreken in de analyse van belangrijke individuele kenmerken, zoals onderwijs, arbeidsparticipatie en gezinsontwikkeling. Onze analyse nam enkel huishoudpositie mee als indicator van een wijziging in de gezinssituatie. Gebeurtenissen als geboorten, huwelijken (gezinshereniging) of gezinsontbinding werden buiten beschouwing gelaten. De invloed van deze covariaten op binnenlandse migratie werd al meerdere malen aangetoond (Kulu, 2005, 2006, 2007). Interessant kan zijn na te gaan of hun impact dezelfde is bij recente internationale immigranten. Ook naar arbeidsparticipatie van immigranten en personen met een migratieachtergrond is al heel wat onderzoek gedaan (Neels e.a., 2019; Wrench e.a., 2016; Kogan, 2011). Na hun internationale immigratie ondervinden vele migranten een neerwaartse mobiliteit ten opzichte van hun situatie vóór migratie, maar de redenen hiervan - taalbarrière, sociaal netwerk, kennis over de samenleving,... - kunnen na verloop van tijd overwonnen worden (Redstoke Akresh, 2008; Grenier & Xue, 2011). Minder is geweten over de mobiliteit die immigranten doorlopen na hun eerste stappen op onze arbeidsmarkt (Rooth & Ekberg, 2006), en ook de samenhang tussen sociale en geografische mobiliteit van internationale immigranten is veel minder bestudeerd. Terwijl er in het algemeen een relatie gevonden wordt tussen binnenlandse migratie en sociale mobiliteit (Fielding, 1992, 1995), bestaan slechts enkele studies hierover bij internationale immigranten (Silvestre & Reher, 2014).

Het beperkte geografische karakter van de studie is volgens ons de grootste lacune in onze studie. Er wordt wel rekening gehouden met immigranten naar 4 grote steden, maar de focus moet uitgebreid worden naar meerdere of alle plaatsen van aankomst. Afdalen tot op niveau van de gemeente van aankomst is niet haalbaar, maar het hanteren van een bredere relevante geografische indeling wel. Verder is het belangrijk om, naast de louter geografische locatie, gebruik te maken van informatie zoals arbeidsmarktkenmerken, aandeel inwoners van (een bepaalde) buitenlandse origine, verstedelijkingsgraad of eigenschappen van de huizenmarkt. Deze informatie kan mede betekenis geven aan verhuistrajecten en aan het waarom mensen naar de ene of andere plaats gaan (Aslund, 2001; Zorlu & Mulder, 2007). Ook geeft dit, samen met de uitbreiding van de individuele kenmerken in de analyse, perspectieven op de ontwikkeling van statistieken rond segregatie/integratie (gaat het over verdringing of sociale mobiliteit, concentratie of spreiding?) en rond de impact van migratie op de lokale en regionale socio-demografische ontwikkeling (zoals vergrijzing of suburbanisatie) (Silvestre, 2012; Bolt & van Kempen, 2010; Funkhouser, 2008; Finney & Simpson, 2008).

Ten slotte kan de analyse aan inzichten winnen door het concept verhuistrajecten verder uit te diepen. Zo keken we wel naar het verschil in verhuisbewegingen volgens de plaats van aankomst in België, maar de keuze voor de ene of andere plaats van aankomst werd buiten beschouwing gelaten (Jayet e.a., 2014; Zorlu & Mulder, 2007; Aslund, 2001). Wie immigreert naar waar en waarom? En hoe beïnvloedt dit het verdere traject? Ook de keuze van de bestemming van de binnenlandse verhuisbeweging of het

verschil hierin naargelang de kenmerken van de immigranten, werd niet nader onderzocht (Aslund, 2001). Ook meervoudige bewegingen werden niet in detail besproken. Silvestre & Reher (2012) toonden aan dat er een duidelijk verschil in het profiel bestaat tussen immigranten die één keer of meerdere keren verhuisden.

6.3 METHODOLOGISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE KOPPELING VAN GEGEVENS

Gegevens over de internationale immigratiebewegingen worden jaarlijks uit het Rijksregister gehaald en door Statbel aangeleverd aan Statistiek Vlaanderen. We gebruikten deze gegevens om de 3 immigratiecohorten die naar België kwamen gedurende het jaar 2000, 2005 en 2010 te bepalen. Daarnaast gebruikten we de bevolkingsgegevens op 1 januari van elk jaar tussen 2001 en 2015, eveneens afkomstig uit het Rijksregister en aangeleverd door Statbel. We koppelden de voornoemde immigratiebestanden van 2000, 2005 en 2010 aan de bevolkingsgegevens en weerhiielden de immigranten die we in deze gegevens op 1 januari 2001, 2006 en 2011 terugvonden in Antwerpen, Gent, Leuven of BHG. We noemden dit “immigranten naar Antwerpen, Gent, Leuven of BHG”.

Deze operationalisering wijkt theoretisch af van de “immigranten naar Antwerpen, Gent, Leuven of BHG” die we rechtstreeks kunnen afleiden uit de gegevens over internationale immigratie.

Het aantal rechtsreeks afgeleid uit de gegevens over internationale immigratie uit het Rijksregister wordt weergegeven in de rij van Tabel 4 “*komt binnen in stad*”. Opgemerkt moet worden dat indien er voor een persoon meerdere immigraties waren in één jaar, enkel de laatste werd opgenomen in de telling. Het is duidelijk dat dit aantal niet overeenkomt met het aantal weerhouden in deze analyse, namelijk het aantal personen aanwezig “*in de stad op 1 januari*” van het jaar volgend op het jaar van immigratie. Het verschil is in de eerste plaats te wijten aan het feit dat een deel van de immigranten reeds vertrekt uit de stad in hetzelfde jaar van aankomst en dus niet terug te vinden is op 1 januari van het volgende jaar (“*terug naar het buitenland*” en “*verhuis naar elders in België*”). Dit aantal kan oplopen: in Gent in 2005 bijvoorbeeld, vertrok 30,5% naar het buitenland en 1,4% naar een andere plaats in België.

In de tweede plaats kunnen personen ook elders in België hun werkelijke eerste woonplaats hebben om vervolgens in het jaar van aankomst te verhuizen naar 1 van de 4 steden in onze studie (“*komt niet binnen in stad*”). Dit is het geval voor een klein aantal personen; op geen enkel moment en in geen enkele stad loopt het aandeel op tot meer dan 3% van het aantal dat geregistreerd werd op 1 januari van het volgende jaar.

Tabel 4. Migratiebewegingen van immigranten per cohorte

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, cohorten 2000, 2005 en 2010, aantallen en %

	COHORTE 2000				COHORTE 2005				COHORTE 2010			
	Antwerpen	BHG	Gent	Leuven	Antwerpen	BHG	Gent	Leuven	Antwerpen	BHG	Gent	Leuven
Aantallen:												
Komt binnen in stad	4.130	23.296	1.624	1.726	9.338	36.085	3.557	2.680	13.953	50.628	5.891	3.679
Terug naar het buitenland	538	3.0968	143	133	2.861	7.323	1.160	536	3.710	8.769	1.270	683
Verhuis naar elders in België	79	1.305	42	33	133	1.956	53	42	9	160	3.	2
Komt niet binnen in de stad	69	216	42	14	103	266	54	18	103	266	54	18
In stad op 1 januari	3.661	20.414	1.523	1.607	6.630	29.028	2.451	2.162	10.346	42.125	4.675	3.014
% ten opzichte van "komt binnen in de stad":												
Terug naar het buitenland	13,0	13,3	8,8	7,7	30,5	20,3	32,6	20,0	26,6	17,3	21,6	18,6
Verhuis naar elders in België	1,9	5,6	2,6	1,9	1,4	5,4	1,5	1,6	0,1	0,3	0,1	0,1
% ten opzichte van "in stad op 1 januari":												
Komt niet binnen in de stad	1,9	1,1	2,8	0,9	1,6	0,9	2,2	0,8	1,0	0,6	1,2	0,6

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Om de binnenlandse verhuisbewegingen te operationaliseren, werden de gegevens op 1 januari van de achtereenvolgende jaren tot 2015 aan elkaar gekoppeld. Een verhuisbeweging is in onze studie een verandering in woonplaats van het ene tot het volgende observatiejaar. Dit impliceert dat we per jaar slechts 1 beweging registreren, terwijl er in de realiteit meerdere keren verhuisd kan worden. Zo kan een individu bijvoorbeeld eerst van Antwerpen naar Mechelen en vervolgens naar BHG gaan. Ook kan een individu eerst naar het buitenland gegaan zijn en dan naar BHG. Bij vergelijking van standen registreren we in beide gevallen een beweging van Antwerpen naar BHG. In het eerste geval onderschatten we het aantal binnenlandse bewegingen, in het tweede geval overschatten we dat aantal.

Tabel 5 toont het verschil in aantal binnenlandse bewegingen die resulteren door het vergelijken van de gegevens van opeenvolgende jaren en het aantal dat daadwerkelijk in het Rijksregister is geregistreerd, en dit voor de jaren 2001, 2006 en 2011 – het eerste observatiejaar voor elk van de 3 cohorten in onze studie. Het verschil in beide metingen is niet groot, maar opvallend

is dat het aantal bewegingen op basis van de standen altijd hoger is dan het aantal in het Rijksregister geregistreerde bewegingen. Dit betekent dat tijdelijke vertrekken naar het buitenland een belangrijke rol spelen.

Tabel 5. Binnenlandse migraties gemeten via een verrijking van de bevolkingsgegevens van opeenvolgende jaren (stand) en geregistreerd in het Rijksregister (loop)

Antwerpen, Gent, Leuven en BHG, 2001, 2006 en 2011, aantallen

	2001		2006		2011	
	Stand	Loop	Stand	Loop	Stand	Loop
Antwerpen	161	149	268	247	394	393
BHG	518	454	745	670	1.072	1.069
Gent	80	77	128	122	255	254
Leuven	68	62	97	83	161	159

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Ten slotte moeten we erop wijzen dat ook de verklarende variabelen voor een migratiebeweging - leeftijd, nationaliteit, geslacht en huishoudpositie - werden gemeten op 1 januari. De huishoudpositie van personen op het moment van migratie verschilt vaak van deze bij het begin van het jaar, niet in het minst omdat migratie en verandering van huishoudpositie per definitie met elkaar zijn verbonden. Het verlaten van het ouderlijke huis bijvoorbeeld impliceert tegelijk een verandering van huishoudpositie en van woonplaats.

Welke impact heeft dit alles op de resultaten van de analyse? Door de analyse te starten op 1 januari na het aankomstjaar missen we in de analyse de tijdsspanne vlak na aankomst in België. Dit is een moment waarop veel bewegingen plaatsvinden, in de eerste plaats emigratie naar het buitenland. De analyse onderschat daarom de kansen op internationale emigratie van recente immigranten. De invloed op binnenlandse verhuisbewegingen is moeilijker te achterhalen. De verhuisbewegingen vlak na aankomst worden buiten beschouwing gelaten, maar daarna tellen we er meer (tabel 5). De verschillen met de werkelijke bewegingen zijn echter klein. Merken we nog op dat de verhuiskansen door het gebruik van standgegevens wordt beïnvloed, maar de resulterende spreiding van recente immigranten niet.

Om de bias gerelateerd aan de koppeling van standgegevens te vermijden, kan in verdere analyses gebruik worden gemaakt van gekoppelde migratiebestanden. Hierdoor vinden we alle bewegingen terug met hun respectievelijke datum. Bovendien kan met deze aanpak gebruik gemaakt worden van dezelfde methodologie gebaseerd op survival analyse.

6.4 METHODOLOGISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE GEOGRAFISCHE ASPECTEN VAN DE OPERATIONALISERING VAN BINNENLANDSE MIGRATIE

Elke operationele definitie van migratie dwingt ons ertoe om geografische grenzen in te stellen: enkel bewegingen over deze grenzen heen worden beschouwd als een migratiebeweging. Omdat het aantal observaties in onze analyse relatief klein was, waren we verplicht een ruime indeling van de geografische ruimte te hanteren. We baseerden ons hiervoor op bestaande administratieve grenzen van de 22 arrondissementen, de 13 centrumsteden en de Vlaamse rand rond BHG. Het Waalse Gewest werd als één gebied beschouwd.

Deze indeling leidt tot gebieden van verschillende grootte, en dit heeft een invloed op de resultaten van de analyse. Zo wezen we er al op dat door de geringe oppervlakte van de stad Leuven de gemeentegrens bij een verhuis sneller overschreden wordt, wat mede de grotere kans op binnenlandse uitstroom kan verklaren.

De invloed van de grootteverschillen tussen de gebieden werd door verschillende ingrepen beperkt. Eerst en vooral werden gebieden met te weinig binnenlandse immigraties samengenomen. Verder werden alle verhuisbewegingen geanalyseerd met een kans van hoger dan 5/1000 over een periode van 10 jaar. We hielden de drempel laag en de meetperiode breed zodat bijna alle mogelijke trajecten werden weergegeven. Ook bij de analyse van de spreiding werd de drempel laag gehouden: alle gebieden die voor een bepaalde cohort of bepaald moment in de tijd 5% van de immigranten huisvestten, werden in beschouwing genomen.

Toch moeten we in de interpretatie blijven rekening houden met de verschillen in grootte. Zo vonden we een belangrijke emigratie uit Antwerpen en Leuven naar het arrondissement Turnhout, terwijl we deze niet naar de stad Turnhout vonden. Hoewel niet uitgesloten, moeten we ermee rekening houden dat het resultaat deels een artefact is van het verschil in grootte tussen het arrondissement en de stad Turnhout. Ook de belangrijke uitstroom naar het Waalse Gewest is reëel, maar het verschil in oppervlakte met de gebiedsindeling van het Vlaamse Gewest staat een onmiddellijke vergelijking van kansen in de weg.

BESLUIT

In deze verkennende analyse gebruikten we beschikbare gegevens uit het Rijksregister, jaarlijks aangeleverd door Statbel, om verhuistrajecten van immigranten naar België te kunnen volgen. We zetten uitstroom naar het buitenland en migratie naar andere Belgische gemeenten in kaart alsook de spreiding op verschillende tijdstippen na aankomst in België. We onderscheidde cohort- en geografische verschillen en identificeerden individuele kenmerken die migratie beïnvloeden.

We identificeerden pistes voor verder onderzoek naar nieuwe statistieken: opnemen van belangrijke individuele kenmerken, het uitbreiden van geografische informatie, en het verder uitdiepen van de verhuistrajecten.

We onderkenden 2 methodologische onnauwkeurigheden in de analyse die samenhangen met het tijdsaspect van gebeurtenissen en van hun geografische indeling. De eerste kan worden voorkomen door de verhuisevents te construeren aan de hand van de migratiegegevens. De tweede tekortkoming is eigen aan alle migratiestudies die administratieve grenzen gebruiken. Er kan aan tegemoet worden gekomen door de resultaten voldoende te duiden. We kunnen daarom besluiten dat een verdere ontwikkeling van statistieken om verhuistrajecten van recente immigranten of andere bevolkingsgroepen te beschrijven een haalbare kaart is.

LITERATUURLIJST

Aslund, O. (2001). Now and forever? Initial and subsequent location choices of immigrants. IFAU Working Paper 2001: 11, Uppsala, IFAU.

Agentschap Binnenlands Bestuur (2019). *Verhuisbewegingen van erkend vluchtelingen en subsidiair beschermden (periode 1/1/2014 – 27/1/2019)*. Brussel. <http://integratiebeleid.vlaanderen.be/wat-we-doen/gegevensverzameling-en-monitoring/verhuisbewegingen-erkend-vluchtelingen-en-subsidiair-beschermden>.

Bolt, G. & R. van Kempen (2010). Ethnic segregation and residential mobility: relocations of minority ethnic groups in the Netherlands. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (2), p. 333-354.

de Haas, H. (2008). The complex role of migration in shifting rural livelihoods: the case of a Moroccan oasis. In: van Naerssen, T., Spaan, E. & Zoomers, A. (eds). *Global Migration and Development*. New York & London: Routledge, p. 21 – 42.

Fielding A.J. (1995). Migration and social change: a longitudinal study of the social mobility of ‘immigrants’ in England and Wales. In: *European Journal of Population*, 11, 2 p. 1074 – 212.

Fielding, A.J. (1992). Migration and Social Mobility: South East England as an Escalator Region. In: *Regional Studies*, 26 (1), p. 1 -15.

Finney, N. & L. Simpson (2008). Internal migration and ethnic groups. Evidence for Britain from the 2001 census. In: *Population, Space and Place*, 14 (1), p. 63-83.

Funkhouser, E. (2000). Changes in the Geographic Concentration and Location of Residence of Immigrants. In: *International Migration Review*, 34 (2), p. 489-510.

Grenier, G. & Xu, L. (2011). Canadian Immigrants’ Access to a First Job in Their Intended Occupation. In: *Journal of International Migration and Integration*, 13 (3), p. 275-303.

Kulu, H. (2005). Migration and Fertility: Competing Hypotheses Re-examined. In: *European Journal of Population*, 21 (1), p. 51-87.

Kulu, H. (2006). Fertility of internal migrants: comparison between Austria and Poland. In: *Population, Space and Place*, 12 (3), 147-170.

Kulu, H. (2007). Family change and migration in the life course: An introduction. In: *Demographic Research*, 17 (19), p. 567-590.

Jayet, H., G. Rayp, I. Ruysen & N. Ukrayinchuk (2014). *Immigrants' location choice in Belgium*. Discussion Paper 2014-4, Louvain-la-Neuve, Institut de Recherche Economic et Sociale, Université Catholique de Louvain.

King, R., Skeldon, R. & Vullnetari, J. (2010). *Internal and international migration: Bridging the theoretical divide*. Working Paper 52, Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, Sussex.

Kogan, I. (2011). New Immigrants – Old Disadvantage Patterns? Labour Market Integration of Recent Immigrants into Germany. In: *International Migration*, 49 (1), p. 91-117.

Lozano-ascencio, F., Roberts, B. & Bean, F. (1999). The interconnections of internal and international migration: the case of the United States and Mexico. In: Pries, L. (ed.). *Migration and Transnational Social Spaces*. Aldershot, Ashgate, p. 138-161.

Neels, K., Raeymaeckers, P. & Suncica, V. (2019). Leerstoel Migratie, Integratie en Arbeidsmarkt: Determinanten van arbeidsparticipatie en werkzaamheid van personen met een migratie-achtergrond, met specifieke aandacht voor inburgeringstrajecten van nieuwkomers en de latente vrouwelijke arbeidsreserve. Antwerpen, Universiteit Antwerpen.

Rebhun, U (2003). The changing roles of human capital, state context of residence, and ethnic bonds in interstate migration. American Jews 1970 – 1990. In: *International Journal of Population Geography*, 9 (1), p. 3-21.

Redstone Akresh, L. (2008). Occupational Trajectories of Legal US Immigrants: Downgrading and Recovery. In: *Population and Development Review*, 34 (3), p. 395-434.

Reher, D.S. & Silvester, J. (2011). Internal migration patterns of foreign-born immigrants in a country of recent mass immigration. Evidence from new micro data for Spain. In: *International Migration Review*, 43 (4), p. 815-849.

Rooth, D & J. Ekberg (2006). Occupational Mobility for Immigrants in Sweden. In: *International migration*, 44, 2, p. 47-77.

Silvester, J. & Reher, D.S. (2014). The Internal Migration of Immigrants: Differences between One-Time and Multiple Movers in Spain. In: *Population, Space and Place*, 20, p. 50-65.

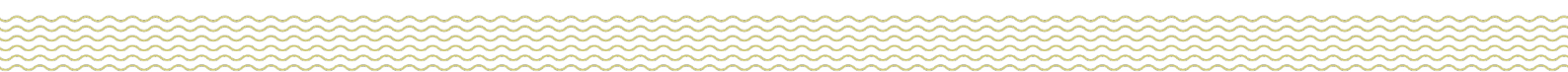
South, S., Crowder, K. & Chavez, E. (2007). Geographic mobility and spatial assimilation among U.S. Latino immigrants. In: *International Migration Review*, 39 (3), p. 577-607.

Tammaru, T. & Kontuly, T. (2010). Selectivity and destinations of ethnic minorities leaving the main gateway cities of Estonia. In: *Population, Space and Place*, 17 (5), p. 674-688.

Wrench J., A.R & Ouali, N. (2016). *Migrants, ethnic minorities and the labour market: integration and exclusion in Europe*. Basingstoke, Palgrave MacMillan.

Xu, L. (2011). Inter-metropolitan migration of the newly landed immigrants in Canada: 1991 – 1996 and 1996 – 2001. In: *GeoJournal*, 76(5), p. 501-524.

Zorlu, A. & Mulder, C. (2008). Initial and subsequent location choices of immigrants to the Netherlands. In: *Regional Studies*, 42(2), p. 245-264

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Statistiek Vlaanderen
Havenlaan 88, 1000 Brussel

Auteurs

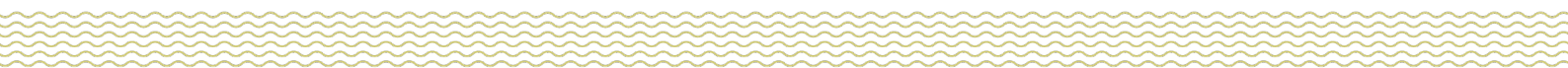
Ingrid Schockaert | ingrid.schockaert@vlaanderen.be
Ulrich Pötter
Edwin Pelfrene | edwin.pelfrene@vlaanderen.be
Jan Pickery | jan.pickery@vlaanderen.be

Concept & grafische vormgeving

The Oval Office
Statistiek Vlaanderen

Depotnummer

D/2019/3241/133

Statistiek Vlaanderen
Havenlaan 88 bus 20
1000 Brussel
statistiekvlaanderen.be